

Τόποι και τοπία εξορυκτικής δραστηριότητας στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας

Βιβλιογραφία

Λήδα Παπαστεφανάκη
(Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων & ΙΜΣ/ΙΤΕ)

Η εργασία αυτή υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «ΜΕΤΟΠΟ: Μεσογειακά Τοπία του Πολιτισμού» που εντάσσεται στη «Δράση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ερευνητικών και Τεχνολογικών Φορέων» και χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης).

Οκτώβριος 2021

Περιεχόμενα

Πρωτογενής Βιβλιογραφία	4
Δημοσιεύσεις των ελληνικών αρχών	4
Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο.....	4
Βουλή των Ελλήνων.....	4
Υπουργείο Αιγαίου.....	4
Υπουργείο Ανοικοδομήσεως.....	4
Υπουργείο Βιομηχανίας.....	5
Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΥΕΟ).....	5
<i>Απογραφές βιομηχανίας</i>	5
<i>Επιθεώρηση Μεταλλείων</i>	5
Υπουργείο Οικονομικών.....	8
Υπουργείο Συντονισμού.....	8
Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως.....	9
Επιτροπή Ερεύνης & Οργανώσεως Οικονομικού Προγραμματισμού.....	9
Θεσμικό πλαίσιο	9
Δημοσιεύσεις ελληνικών αρχών.....	9
Δημοσιεύσεις νομικών.....	10
Επίσημες δημοσιεύσεις άλλων χωρών	10
Βρετανία.....	10
Γαλλία.....	10
Ιταλία.....	10
Η.Π.Α.....	11
Δημοσιεύσεις των Ηνωμένων Εθνών	11
Κατάλογοι Διεθνών Εκθέσεων	12
Οδηγοί	12
Τύπος	12
Μελέτες για την εκβιομηχάνιση	12
Μεταλλειολογικές-γεωλογικές μελέτες	13
Μελέτες Ινστιτούτου Γεωλογίας και Ερευνών Υπεδάφους (ΙΓΕΥ) / Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ).....	15
Λιγνίτης – λιγνιτικό ζήτημα.....	16
Τοπικές μελέτες	17
Κυκλάδες.....	17
Εύβοια.....	18

Μακεδονία	18
Θράκη	19
Θάσος.....	19
Χάρτες.....	19
Δευτερογενής βιβλιογραφία	22
Εκβιομηχάνιση: η ελληνική περίπτωση	22
Ιστορία των μεταλλείων: η ελληνική περίπτωση.....	25
Εργασία, εργατικό κίνημα	26
Ιστορία των μεταλλείων: Οθωμανική Αυτοκρατορία	27
Ιστορία των μεταλλείων: η μεσογειακή διάσταση	28
Επιστήμη, τεχνολογία, τεχνογνωσία, τεχνική εκπαίδευση.....	28
Γεωλόγοι, μεταλλειολόγοι, μηχανικοί μεταλλείων.....	30
Ορυκτά, μεταλλευτικά και μεταλλουργικά προϊόντα: η ελληνική περίπτωση ...	31
Βωξίτης - αλουμίνα - αλουμίνιο	31
Θηραϊκή γη	32
Μάρμαρο.....	32
<i>Πάρος</i>	32
<i>Τήνος</i>	33
Τοπικές μελέτες	33
Αιγαίο	33
<i>Κυκλάδες</i>	34
<i>Νίσυρος</i>	35
<i>Θάσος</i>	35
Λαύριο	36
Εύβοια.....	38
Μακεδονία	39
Θράκη	41
Τοπίο	42
Βιομηχανικά μνημεία	42
Αρχεία	43

Πρωτογενής Βιβλιογραφία

Η πρωτογενής βιβλιογραφία περιλαμβάνει την βιβλιογραφία που εκδόθηκε μέχρι το 1974, υπό τον όρο ότι αναφέρεται σε φαινόμενα σύγχρονης προς το έτος συγγραφής και έκδοσης περιόδου. Κατατάσσεται κατά θεματική, αρχικά, και αλφαβητική, στη συνέχεια, σειρά. Εξαιρέση αποτελούν οι επίσημες στατιστικές και οι περιοδικές εκδόσεις (ειδικευμένα περιοδικά και εφημερίδες) που ταξινομούνται ανά έτος αναφοράς. Η δευτερογενής βιβλιογραφία περιλαμβάνει τα μετά το 1974 έργα.

Δημοσιεύσεις των ελληνικών αρχών

Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο

Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο, *Περί του δυνατού της αύξησης της παραγωγής και καταναλώσεως του εγχωρίου λιγνίτου*, Αθήνα 1933.

Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο, *Η εκμετάλλευσις των εκ των παραγωγικών έργων αποκαλυπτομένων νέων εδαφών εν Μακεδονία. Μελέται και εκθέσεις ειδικών*, Αθήνα 1935.

Βουλή των Ελλήνων

Πρωτοπαπαδάκης Πέτρος, *Μονογραφία περί ναξίας σμύριδος και προτάσεις νόμων*, Βουλή των Ελλήνων, τυπογραφείο Εστία, Αθήνα 1903.

Υπουργείο Αιγαίου

Γκριτζώνα Χρ., Ευδέας Ε., Μπάστη Ε., *Νήσος Ανάφη*, Υπουργείο Αιγαίου, Αθήνα 1998.

Υπουργείο Ανοικοδομήσεως

Υπουργείον Ανοικοδομήσεως, *Δωδεκάνησος. Τετράτομος μελέτη του Υπουργείου Ανοικοδομήσεως και Συνεργατών του υπό τη διεύθυνσιν του κ. Κ. Α. Κωνσταντίνου Δοξιάδη*, Αθήνα 1947.

Υπουργείο Βιομηχανίας

Υπουργείο Βιομηχανίας, Γενική Επιθεώρησης Μεταλλείων, *Δελτίον στατιστικών πληροφοριών της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος διά τα έτη 1948-1953*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1954.

Υπουργείο Βιομηχανίας, Διεύθυνση Μεταλλείων, *Δελτία μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά τα έτη 1954-1972*, Αθήνα 1955-1973.

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΥΕΟ)

Στεργίου Κ., *Αι πρώτοι βιομηχανήσιμοι ύλοι της Ελλάδος*, Διεύθυνσις Εμπορίου και Βιομηχανίας, ΥΕΟ, Αθήνα 1925.

ΥΕΟ, *Η ελληνική βιομηχανία, Εκθέσεις και Πορίσματα*, Αθήνα 1931.

Philaretos C., *Guide d'adresses de l'industrie Hellénique*, Ministère de l'Economie Nationale, Αθήνα 1920.

Απογραφές βιομηχανίας

ΥΕΟ, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή βιοτεχνικών και βιομηχανικών καταστημάτων 1920*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1926.

ΥΕΟ, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή των καταστημάτων των βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων ενεργηθείσα τον Σεπτέμβριον του 1930*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1934.

ΥΕΟ, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή των υπαλλήλων και εργατών των βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων ενεργηθείσα τον Σεπτέμβριον του 1930*, Αθήνα 1940.

Επιθεώρηση Μεταλλείων

ΥΕΟ, Υπηρεσία Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων, Ηλ. Π. Γούναρης, *Η εκμετάλλευσις των μεταλλείων της Ελλάδος κατά το έτος 1910. Έκθεσις του Επιθεωρητού Μεταλλείων Ηλ. Π. Γούναρη*, Τυπογραφικά Καταστήματα Ταρουσόπουλου, Αθήνα 1911.

ΥΕΟ, Επιθεώρησης των Μεταλλείων του Κράτους, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος, 1909*, Αθήνα 1910.

ΥΕΟ, Επιθεώρησης των Μεταλλείων του Κράτους, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος, 1910*, Αθήνα 1911.

ΥΕΟ, Επιθεώρησης των Μεταλλείων του Κράτους, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος, 1912*, Αθήνα 1913.

[ΥΕΟ, Υπηρεσία Επιθεωρήσεως Μεταλλείων], *Στατιστικοί πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1913*, Αθήνα 1914.

Δελτίον του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας. I. Εμπορίου και Βιομηχανίας, II. Εργασίας και Κοινωνικής Προνοίας, III. Μεταλλείων, Αλικών και Αλιείας. Ιδρυτής Υπουργός Α. Μιχαλακόπουλος. Έτος Α΄, τεύχος πρώτον Απρίλιος 1914, Αθήνα 1914.

Δελτίον του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας. I. Εμπορίου και Βιομηχανίας, II. Εργασίας και Κοινωνικής Προνοίας, III. Μεταλλείων, Αλικών και Αλιείας. Ιδρυτής Υπουργός Α. Μιχαλακόπουλος. Έτος Α΄, τεύχος δεύτερον, Ιούλιος 1914.

Δελτίον του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας. I. Εμπορίου και Βιομηχανίας, II. Εργασίας και Κοινωνικής Προνοίας, III. Μεταλλείων, Αλικών και Αλιείας. Ιδρυτής Υπουργός Α. Μιχαλακόπουλος. Έτος Α΄, τεύχος τρίτον, Οκτώβριος 1914.

[ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων], *Στατιστικοί πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1914*, Αθήνα 1915.

[ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων], *Στατιστικοί πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1915*, Αθήνα 1916.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων, *Παραχωρήσεις Μεταλλείων, τ. Β΄, Επτάνησος – Πελοπόννησος – Κυκλάδες και Νέαι Χώραι*, Αθήνα 1916.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων, *Μεταλλευτική Νομοθεσία*, τεύχος Ζ΄, Σμύρις, Αθήνα 1917.

[ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων], *Στατιστικοί πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1916*, Αθήνα 1918.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων, *Ελληνικοί λιγνίται. Έκθεσις Ιω. Σολωμού, επιθεωρητού των Μεταλλείων*, Αθήνα 1918.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησης των Μεταλλείων, *Η μεταλλευτική κίνησις της Ελλάδος κατά το έτος 1918. Έκθεσις μετά στατιστικών πινάκων υπό Ν. Γ. Γεωργιάδου, Τμηματάρχου – Μηχανικού της Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων*, Αθήνα 1920.

Γεωργιάδης Γ. Κ. (επιμ.), *Επιτροπή επί των Καυσίμων. Πορίσματα, εκθέσεις και υπομνήματα του μεταλλευτικού τμήματος αυτής*, Αθήνα 1920.

Φιλάρετου Κλ. (επιμ.), *Επιτροπή επί των Καυσίμων. Εκθέσεις και υπομνήματα του Βιομηχανικού τμήματος*, Αθήνα 1920.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1919*, Αθήνα 1921.

- ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1920*, Αθήνα 1922.
- ΥΕΟ, Υπηρεσία Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1921*, Αθήνα 1922.
- ΥΕΟ, Υπηρεσία Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων, *Στατιστικοί Πίνακες της μεταλλευτικής κινήσεως της Ελλάδος κατά το έτος 1922*, Αθήνα 1923.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Η μεταλλευτική κίνησις της Ελλάδος κατά το έτος 1923. Έκθεσις μετά στατιστικών πινάκων υπό Ν. Γ. Γεωργιάδου, Τμηματάρχου – Μηχανικού της Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων*, Αθήνα 1924.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις της Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Η μεταλλευτική κίνησις της Ελλάδος κατά το έτος 1924. Στατιστικοί πίνακες επιμελεία Ν. Γ. Γεωργιάδου, Τμηματάρχου – Μηχανικού της Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων*, Αθήνα 1926.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Η μεταλλευτική κίνησις της Ελλάδος κατά το έτος 1925. Επιμελεία Ν. Γ. Γεωργιάδου, Τμηματάρχου – Μηχανικού της Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων*, Αθήνα 1927.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Η μεταλλευτική κίνησις της Ελλάδος κατά το έτος 1926. Επιμελεία Ν. Γ. Γεωργιάδου, Τμηματάρχου – Μηχανικού της Επιθεωρήσεως των Μεταλλείων*, Αθήνα 1928.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1927*, Αθήνα 1928.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1928*, Αθήνα 1929.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1929*, Αθήνα 1930.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1930*, επιμελεία Αριστ. Τσάκωνα, Μηχανικού της Δ/σεως των Μεταλλείων, Αθήνα 1931.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1931*, επιμελεία Αριστ. Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Μηχανικού της Δ/σεως των Μεταλλείων, Αθήνα 1932.
- ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1932*, επιμελεία

Αριστ. Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Μηχανικού της Δ/νσεως των Μεταλλείων, Αθήνα 1933.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1933, επιμελεία Αριστ. Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Μηχανικού της Δ/νσεως των Μεταλλείων, Αθήνα 1934.

ΥΕΟ, Διεύθυνσις Υπηρεσίας των Μεταλλείων, Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1935, επιμελεία Αριστ. Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Μηχανικού της Δ/νσεως των Μεταλλείων, Αθήνα 1936.

ΥΕΟ, Γενική Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1936, επιμελεία Αριστ. Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Τμηματάρχου Μεταλλευτικών Μελετών, Αθήνα 1937.

ΥΕΟ, Γενική Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Τμήμα Μεταλλευτικών Μελετών, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1937, επιμελεία Αριστ. Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Τμηματάρχου Μεταλλευτικών Μελετών, Αθήνα 1938.

ΥΕΟ, Γενική Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Τμήμα Μεταλλευτικών Μελετών, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1938, επιμελεία Αριστοτέλους Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Αθήνα 1939.

ΥΕΟ, Γενική Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Τμήμα Μεταλλευτικών Μελετών, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά το έτος 1939, επιμελεία Αριστοτέλους Τσάκωνα, Μηχ. Μεταλλείων, Αθήνα 1944.

ΥΕΟ, Γενική Επιθεώρησις των Μεταλλείων, Τμήμα Μεταλλευτικών Μελετών, Στατιστική της Μεταλλευτικής Βιομηχανίας της Ελλάδος κατά τα έτη 1940-1946, επιμελεία Αριστοτέλους Τσάκωνα, Διπλ. Μηχανικού Μεταλλείων, Αθήνα 1948.

Υπουργείο Οικονομικών

Υπουργείον Οικονομικών, Μεταλλεία, Ορυχεία και Λατομεία. Νόμοι, Βασιλικά Διατάγματα και λοιπαί διατάξεις μετά στατιστικών πινάκων, Αθήνα 1909.

Υπουργείο Συντονισμού

Η βιομηχανία αργιλίας, Μελέτη ιδρύσεως εργοστασίου αργιλίας εν Ελλάδι, εκπονηθείσα υπό της εταιρείας «SA pour l' industrie de l' aluminium Lausanne», Σειρά Μελετών Ανασυγκροτήσεως Υπουργείον Συντονισμού, αρ. 37, Αθήνα 1950.

Φραγκάτος Δήμ., *Μαγγανιούχα κοιτάσματα της νήσου Πάρου*, Υπουργείον Συντονισμού, Υπηρεσία Ερευνών Υπεδάφους, Αθήνα 1951.

Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως

Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως, *Πρόγραμμα Ανασυγκροτήσεως της χώρας*, Αθήνα 1947.

Επιτροπή Ερεύνης & Οργανώσεως Οικονομικού Προγραμματισμού

Επιτροπή Ερεύνης & Οργανώσεως Οικονομικού Προγραμματισμού, Βασική Επιτροπή Δευτερογενούς Παραγωγής, *Μεταλλεία*, τ. ΙΙΙ, τχ.1, Αθήνα 1959.

Θεσμικό πλαίσιο

Δημοσιεύσεις ελληνικών αρχών

Διακήρυξις Δημοπρασίας εκπόνησης Ναξίας Σμυρίδος μετά των σχετικών νόμων και Β. διατάγματος, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1890.

Διεύθυνσις των Μεταλλείων, *Κανονισμός των μεταλλευτικών εργασιών*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1922 [επανεκδοση του κανονισμού του 1911].

Επιθεώρησις των Μεταλλείων, *Κανονισμός των μεταλλευτικών εργασιών*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1911.

Κώδιξ της ελληνικής νομοθεσίας περιλαμβάνων άπασαν την ισχύουσαν εν Ελλάδι νομοθεσίαν συνταχθείς υπό Ηλία Λιακόπουλου. Μεταλλεία, Τυπογραφείο «Νομικής», Αθήνα 1898.

Κώδιξ της ελληνικής νομοθεσίας περιλαμβάνων άπασαν την ισχύουσαν εν Ελλάδι νομοθεσίαν συνταχθείς υπό Ηλία Λιακόπουλου. Μεταλλεία, εκδόσεις Κολλάρου – «Εστία», Αθήνα ²1905.

Σύλλογή νόμων, διαταγμάτων, κανονισμών, εγκυκλίων και στατιστικών πληροφοριών περί των μεταλλείων, ορυχείων λατομείων, των εκβολάδων, των αλυκών και των ιαματικών υδάτων, Αθήνα 1881.

Υπουργείον Οικονομικών, *Μεταλλεία, Ορυχεία και Λατομεία. Νόμοι, Βασιλικά Διατάγματα και λοιπαί διατάξεις μετά στατιστικών πινάκων*, Αθήνα 1909.

Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, *Οθωμανική νομοθεσία: Νόμος περί μεταλλείων της 26 Μαρτίου 1906 - 14 Σεφ. 1324*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1913.

Δημοσιεύσεις νομικών

Καββαδάς Γεώργιος, *Ελληνική μεταλλευτική νομοθεσία*, Αθήνα ³1954.

Κρητικός Μ. – Ζάρρας Ι., *Εργατική και κοινωνική νομοθεσία*, πρόλογος Σπύρου Κορώνη, Αθήνα 1929.

Κρητικός Μ. – Ζάρρας Ι., *Εργατική και κοινωνική νομοθεσία. Συμπλήρωμα*, Αθήνα 1932.

Ευνόπουλος Γεώργιος Ι., «Ιστορία του Μεταλλευτικού Δικαίου και πορίσματα εκ ταύτης», *Σπουδαί*, 3-4 (1953), σ. 373-386.

Παπαδημητρίου Σόλων, *Στοιχεία του Ελληνικού Μεταλλευτικού Δικαίου*, Τυπογραφείο «Νομικής», Αθήνα 1921.

Industrial Development Corporation SA, *Greek Mining Code*, Αθήνα 1962.

Επίσημες δημοσιεύσεις άλλων χωρών

Βρετανία

FO, *Report on the mineral resources of the island of Milo*, Λονδίνο 1893.

FO, *Report on the deposits of magnesite ore and the manufacture of magnesite fire-bricks in Euboea*, Λονδίνο 1895.

FO, *Report on the Emery Districts of Naxos*, Λονδίνο 1895.

FO, *Report on the mineral resources of Greece*, Λονδίνο 1902.

Γαλλία

Ministère du Commerce et de l'Industrie, *Rapports commerciaux des agents diplomatiques et consulaires de France, Grèce. Mouvement commercial, industriel, agricole et maritime de Syra en 1909*, no 789, Παρίσι 1910.

Ιταλία

Lenzi Alfredo, *Le industrie ed il commercio delle isole italiane dell' Egeo*, Ministero delle Colonie/Ufficio Studi e Propaganda, Ρώμη 1934.

Η.Π.Α.

[Ειδική Οικονομική Αποστολή του Οργανισμού Κοινής Ασφαλείας], *Το σχέδιον Μάρσαλ στην Ελλάδα. Ο πλήρης απολογισμός της βοήθειας του σχεδίου Μάρσαλ προς την Ελλάδα, Ιούλιος 1948- Ιανουάριος 1952*, 1952.

Οργανισμός Κοινής Ασφάλειας, Αμερικανική Αποστολή Οικονομικής Συνεργασίας δια την Ελλάδα, C. M. Watts, *Ανάπτυξις των μεταλλείων εν Ελλάδι*, ελληνική μετάφραση με την μέριμνα του «Συνδέσμου Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων», Αθήνα, Φεβρουάριος 1953.

Economic Cooperation Administration, European Recovery Program, *Turkey – Country Study*, Ουάσιγκτον, Φεβρουάριος 1949.

Economic Cooperation Administration, Mission to Greece, C. F. Ricer, Subject: *Manganese Mine, Andros Island (Kokkinis Bros)* [1954].

Munkman C., *American Aid to Greece. A Report on the first ten years*, Methuen & Co Ltd, Νέα Υόρκη 1958.

United States Department of the Interior, Bureau of Mines, Albert L. Toenges, W. L. Crentz, B. C. Parks, R. F. Abernethy, *Lignite in Greece*, Bulletin 502, Ουάσιγκτον 1951.

United States, Foreign Economic Administration, Office of Economic Warfare, Metals and Minerals Branch in Cooperation with Reoccupation Division, *Reoccupation guide to the mineral resources of Greece*, [Ουάσιγκτον], Ιούλιος 1943.

United States Operations, Mission to Greece, Mining Branch, *Development in the mineral field during the period of American Aid to Greece 1948-1954*, Αύγουστος 1955.

United States Operations, Mission to Greece, Mining Branch, *A Roster of Greek Metal Mines*, by St. Androutselis, Αύγουστος 1955.

Δημοσιεύσεις των Ηνωμένων Εθνών

Οργανισμός Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως των Ηνωμένων Εθνών (UNRRA), Επιτροπή Αξιοποιήσεως Πλουτοπαραγωγικών Πόρων Ελλάδος, Υποεπιτροπή Ορυκτού Πλούτου, *Ο ορυκτός πλούτος της Ελλάδος*, πρόλογοι Β. Maben - Ι. Ζίγδης, Αθήνα 1947.

Κατάλογοι Διεθνών Εκθέσεων

Περίληπτική περιγραφή των εις την παγκόσμιον Έκθεσιν των Παρισίων του έτους 1867 αποσταλησόμενων ελληνικών μαρμάρων και ορυκτών, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1866.

Περίληπτική περιγραφή των εις την παγκόσμιον Έκθεσιν της Βιέννης του έτους 1873 αποσταλησόμενων μαρμάρων και ορυκτών, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1873.

Συνοπτική περιγραφή διαφόρων μεταλλουργικών και μεταλλευτικών προϊόντων Λαυρίου εκτεθέντων κατά την β' περίοδον Ολυμπίων, Αθήνα 1870.

Exposition Universelle 1855, Catalogue des objets exposés dans la section grecque d'exposition, Paris 1855.

Exposition Universelle de Paris 1878, Grèce. Catalogue descriptif des produits de l'exploitation des mines et de la métallurgie, Athènes 1878.

Ministère des Finances, L'industrie minérale en Grèce. Rapport pour l'exposition de Chicago, Athènes 1893.

Οδηγοί

Ιγγλέσης Νικόλαος Γ., Οδηγός της Ελλάδος, 1916-1917, έτος Ε', τ. Β', Αθήνα 1917.

Σιδέρης Ν. Γ., Οδηγός Βιομηχανίας της Ελλάδος, 1939-1940, Αθήνα 1940.

Τύπος

Αρχιμήδης, 1899-1947.

Βιομηχανική Επιθεώρησις, 1934-1950.

Έργα, 1925-1932.

Οικονομική Επετηρίς της Ελλάδος, 1929-1939.

Τεχνικά Χρονικά, 1932-1960.

Μελέτες για την εκβιομηχάνιση

Αναστασόπουλος Γεώργιος Α., Ιστορία της Ελληνικής Βιομηχανίας, τ. Α' (1840-1940), τ. Β', (1885-1922), τ. Γ' (1923-1940), Αθήνα 1947.

Δεμαθάς Νικόλαος Χ., «Περί της βιομηχανικής προόδου εν Ελλάδι», *Ειρηναίου Ασωπίου Αττικόν Ημερολόγιον έτους 1877*, έτος ΙΑ, Αθήνα 1867, σ. 397-438.

Ζολώτας Ξενοφών, *Η Ελλάς εις το στάδιον της εκβιομηχανίσεως*, Αθήνα 1926.

Λιδωρίκης Γ. Π., *Στατιστικά πληροφορία περί των εξορυσσομένων ορυκτών και μεταλλευμάτων εν Ελλάδι*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1875.

Μπάτσης Δημήτρης, *Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα*, Αθήνα 4¹⁹⁷⁷ [α' έκδοση: 1947].

Χαριτάκης Γ., *Η ελληνική βιομηχανία (Βιομηχανία – Μεταλλεία – Εργασία)*, Αθήνα 1927.

Μεταλλειολογικές-γεωλογικές μελέτες

Βουγιούκας Παναγιώτης, *Σύντομος περιγραφή των ορυκτών της Ελλάδος*, Αθήνα 1856.

Βουγιούκας Παναγιώτης, *Πραγματεία περί της Θηραϊκής Γης*, εκ του γερμανικού, Βασιλικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1858.

Βουρνάζος Αλ. Χ., *Η Θηραϊκή Γη από Απόψεως Επιστημονικής και Τεχνικής*, Ραφτάνης, Αθήνα 1904.

Γούναρης Ηλίας, «Η εκμετάλλευσις των μεταλλείων της Ελλάδος κατά το 1910», *Αρχιμήδης*, 12, 3 (Ιούλιος 1911), σ. 27-36· 12, 4 (Αύγουστος 1911), σ. 40-48· 12, 5 (Σεπτέμβριος 1911), σ. 50-60· 12, 6 (Οκτώβριος 1911), σ. 61-68· 12, 7 (Νοέμβριος 1911), σ. 77-84· 12, 8 (Δεκέμβριος 1911), σ. 89-94· 12, 9 (Ιανουάριος 1912), σ. 105-108.

Γούναρης Ηλίας, «Η εκμετάλλευση του λευκολίθου», *Δελτίον του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας. Ι. Εμπορίου και Βιομηχανίας, ΙΙ. Εργασίας και Κοινωνικής Προνοίας, ΙΙΙ. Μεταλλείων, Αλικών και Αλιείας*. Ιδρυτής Υπουργός Α. Μιχαλακόπουλος. Έτος Α', τεύχος τρίτον, Οκτώβριος 1914, Αθήνα 1914, σ. 121 κεξ.

Γούναρης Ηλίας, «Μεταλλεία των Νέων Χωρών», *Δελτίον του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας. Ι. Εμπορίου και Βιομηχανίας, ΙΙ. Εργασίας και Κοινωνικής Προνοίας, ΙΙΙ. Μεταλλείων, Αλικών και Αλιείας*. Ιδρυτής Υπουργός Α. Μιχαλακόπουλος. Έτος Α', τεύχος τρίτον, Οκτώβριος 1914, Αθήνα 1914, σ. 135 κεξ.

Γούναρης Ηλίας Π., «Η εκμετάλλευσις του λευκολίθου εν Ελλάδι», *Αρχιμήδης*, 16, 1 (Ιανουάριος 1915), σ. 1-7.

Γούναρης Ηλίας Π., «Η μεταλλευτική κίνησις της Ελλάδος κατά το 1913», *Αρχιμήδης*, 16, 1 (Ιανουάριος 1915), σ. 7-12· 16, 2 (Φεβρουάριος 1915), σ. 23.

Γούναρης Ηλίας, «Η εκμετάλλευσις των μεταλλείων και η σχετική νομοθεσία», *Τεχνικά Χρονικά*, 14 (15.7.1932), σ. 689-703.

Γούναρης Ηλίας, «Αι περί λιγνίτου προτάσεις του 1932», ΤΕΕ, *Η οικονομική έρευνα των μεγάλων τεχνικών ζητημάτων*, 1933, σ. LXXXIX-LXXXXII.

Δοανίδης Ι. Π., «Η θηραϊκή γη. Εγκατάστασις βιομηχανικής αυτής επεξεργασίας», *Έργα*, III, 70 (30.4.1928), σ. 575-576.

Δοανίδης Ι. Π., *Το άλευρον θηραϊκής γης. Εργοστάσιον παρασκευής αυτού εν Θήρα*, Αθήνα 1929 [ανάπτυπο από το περιοδικό *Έργα*, IV, 100 (30.7.1929), σ. 85-95].

Ζήζηλας, Παν., «Περί θηραϊκής γης», *Αρχιμήδης*, 6, 12 (Απρίλιος 1906), σ. 118-123.

Ζώτος Γεώργιος, «Εθνικά Καύσιμα. Κανελλίτης», *Έργα*, III, 64 (30.1.1928), σ. 411-415.

Κατράκης Σταύρος Δ., *Η αξιοποίησις και οικονομική σημασία του μεταλλευτικού πλούτου της Ελλάδος*, Αθήνα 1955.

Κατράκης Σταύρος Δ., *Ο ορυκτός πλούτος και η οικονομική ανάπτυξις της χώρας*, Αθήνα 1965.

Κορδέλλας Ανδρέας, *Το Λαύριο*, μετάφραση – επιμέλεια Α. Κανατούρης, Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής, Λαύριο 1993 [α' έκδοση: *Le Laurium*, Μασσαλία 1869].

Κορδέλλας Ανδρέας, *Η Ελλάς εξεταζομένη γεωλογικώς και ορυκτολογικώς κατ' αίτησιν της Κεντρικής Επιτροπής της Ελλάδος δια την Παγκόσμιον Έκθεσιν του 1878*, Αθήνα 1878.

Κορδέλλας Α., *Περί της Ελληνικής Εταιρείας των Μαρμάρων της Πάρου και του λυχνίτου*, Αθήνα 1884.

Κορδέλλας Ανδρέας, *Υπόμνημα περί των ορυκτών του αργύρου της Μήλου και της εξαγωγής του αργύρου κατά τας εν τοις μεταλλουργείοις του Λαυρίου εκτελεσθείσας δοκιμάς*, Αθήνα 1892.

Κορδέλλας Α., «Περί καυσίμων υλών», *Αρχιμήδης*, 1, 1 (Ιανουάριος 1899), σ. 2-9.

Κορδέλλας Ανδρέας, *Ο μεταλλευτικός πλούτος και αι αλυκαί της Ελλάδος υπό γεωλογικήν, στατιστικήν και ιστορικήν έποψιν εξεταζόμενα*, Αθήνα 1902.

Κορδέλλας Α., «Καμίνευσις του σιδηρολίθου εν Ελλάδι και χρησιμοποίησις των λιγνιτών», *Αρχιμήδης*, 4, 4-5 (Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1902), σ. 25-28.

Κορδέλλας Α., «Στατιστική μεταλλούχων χώρων εν Ελλάδι», *Αρχιμήδης*, 6, 1 (Μάιος 1905), σ. 1-4.

Κορδέλλας Α., «Ομιλία εν τω Πολυτεχνικώ Συλλόγω Αθηνών: Περί της χρησιμοποίησεως των Ελληνικών λιγνιτών (γεανθράκων) προς θέρμανσιν των κλιβάνων των παρ' ημίν αρτοποιών αντί της φυτικής καυσίμου ύλης», *Αρχιμήδης*, 6, 7 (Νοέμβριος 1905), σ. 49-58.

Κορδέλλας Ανδρέας, «Περί των σμυριδωρυχείων της Μικράς Ασίας και της γενέσεως της σμύριδος», *Αρχιμήδης*, 8, 7 (Νοέμβριος 1907), σ. 72-75· 8, 8 (Δεκέμβριος 1907), σ. 88-90.

Κτενάς Κωνστ. Α., *Η Γεωλογική Υπηρεσία της Ελλάδος. Προμελέτη δια την ίδρυσιν και οργάνωσίν της*, Αθήνα 1917.

Μούσουλος Λουκάς, *Το πρόβλημα της εκμεταλλεύσεως του υπογείου πλούτου της Ελλάδος*, Αθήνα 1962.

Ούφνερ Θ., *Εκθέσεις επί των σμυριδορυχείων Νάξου, των εν Μήλω ορυχείων μωλοπετρών και γύψου και των αιτίων των εν τοις μεταλλείοις Λαυρείου συμβαινόντων δυστυχημάτων*, Αθήνα 1893.

Στεφανίδης Μιχαήλ Κ., *Η ορυκτολογία του Θεοφράστου ήτοι αι ορυκτολογικαί των αρχαίων γνώσεις εν συγκρίσει προς την νεωτέραν επιστήμην*, Αθήνα 1896.

Bonkowski Charles, *Essais analytiques sur quelques mineraux de la Turquie d'Europe et de la Turquie d'Asie*, Imprimerie Martinet, Παρίσι 1865.

Fiedler Karl Gustav, *Reise durch alle Theile des Königreiches Griechenland in Auftrag der Königl. Griechischen Regierung in den Jahren 1834 bis 1837*, II, Λειψία 1841.

Ledoux Charles, *Le Laurium et les mines d'argent en Grèce*, Παρίσι 1872.

Russegger Joseph, *Reisen in Europa, Asien und Afrika: mit besonderer Rücksicht auf die naturwissenschaftlichen Verhältnisse der betreffenden Länder, unternommen in den Jahren 1835 bis 1841*, 4 τ., Στουτγάρδη 1841-1848.

Μελέτες Ινστιτούτου Γεωλογίας και Ερευνών Υπεδάφους (ΙΓΕΥ) / Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ)

Αναστόπουλος Ι., *Γεωλογική κατασκευή της νήσου Αντιπάρου*, ΙΓΜΕ, Αθήνα 1963.

Βλάχος Γ., *Εκθεσις οικονομοτεχνική περί των έν Άνδρω Μεταλλείων Μαγγανίου Αδελ. Γ. και Δ. Κοκκίνη*, Αθήνα 1950.

Βορέαδης Γεώργιος, *Γεωλογικαί και κοιτασματολογικαί έρευναι εν Θάσσω*, ΙΓΕΥ, Αθήνα 1954.

Βουτεκάκης Σ., *Σύντομος έκθεσις επί των πορισμάτων εκ της ερεύνης των θειοχωμάτων Νισύρου*, ΙΓΕΥ, Αθήνα 1952.

Δάβη Ελευθερία, *Γεωλογική κατασκευή της νήσου Σαμοθράκης*, Αθήνα 1963.

Δάβη Ελευθερία, *Γεωλογική κατασκευή της νήσου Σίφνου (γεωλογία-πετρολογία-κοιτασματολογία)*, ΙΓΕΥ, Γεωλογικαί και Γεωφυσικαί Μελέται 3, Αθήνα 1966.

Θεοφιλόπουλος Δ., *Κοιτασματολογική αναγνώριση νήσου Σίφνου*, 2.Α.2., Αθήνα 1981.

Κανάρης Ι., *Εκθεσις επί της αναζητήσεως βιομηχανικών ορυκτών και πετρωμάτων εις τα νήσους Νίσυρον και Γυαλί*, ΙΓΜΕ, Αθήνα 1976.

Λιάτσικας Ν., «Γεωλογία και κοιτάσματα χρυσίμων ορυκτών Μήλου», *Έρευνες επί του Ορυκτού Πλούτου της Ελλάδας*, ΙΓΕΥ, 1955.

Μαρίνος Γ., *Γενική γεωλογική και κοιτασματολογική μελέτη της νήσου Άνδρου*, ΙΓΜΕ, Αθήνα 1952.

Μελιδώνης Νικόλαος, *Η γεωλογία της νήσου Ανάφης (στρωματογραφία-τεκτονική-πετρολογία-κοιτασματολογία)*, διδακτορική διατριβή, ΙΓΜΕ, Αθήνα 1963.

Μελιδώνης Νικόλαος, *Γεωλογική δομή και κοιτασματολογία της νήσου Τήνου (Κυκλάδες) (πρόδρομη μελέτη) (a preliminary study)*, ΙΓΜΕ, Αθήνα 1980.

Τσόφλιας Παντελής, *Νέα στοιχεία για τη στρωματογραφία της νήσου Τήλου*, Γεωλογικό Παλαιοντολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 1974.

Λιγνίτης – λιγνιτικό ζήτημα

«Εργασίαι του συλλόγου. Οι ελληνικοί γαιάνθρακες», *Αρχιμήδης*, 20, 3 (Μάρτιος 1919), σ. 17-24· 20, 4 (Απρίλιος 1919), σ. 25-28· 20, 6 (Ιούνιος 1919), σ. 44-45.

«Εργασίαι του Συλλόγου. Υπόμνημα του Ελλ. Πολυτεχνικού Συλλόγου επί της χρησιμοποιήσεως των εγχωρίων λιγνιτών και της προστατευτικής τούτων του Κράτους πολιτικής», *Αρχιμήδης*, 23, 10 (Οκτώβριος 1922), σ. 75-79.

«Εργασίαι του Συλλόγου. Συζήτησις περί της λιγνιτοπαραγωγής. Προτάσεις κ. Π. Δ. Ζαχαρία», *Αρχιμήδης*, 24, 6 (Ιούνιος 1923), σ. 51-54.

«Πρακτικά Επιτροπής 1923 προς υποστήριξιν και προαγωγήν των ελληνικών λιγνιτών», *Αρχεῖον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών*, 4, 2 (Απρίλιος – Ιούνιος 1924), σ. 158-210.

«Συζήτησις περί ιδρύσεως ενώσεως των λιγνιτοπαραγωγών», *Αρχιμήδης*, 22, 3 (Μάρτιος 1921), σ. 21-26.

«Το ζήτημα του λιγνίτου εν Ελλάδι», *Πλούτος*, 19.3.1933· 26.3.1933.

Αβραμίδης Αρίσταρχος, *Ο ελληνικός λιγνίτης ήτοι μελέτη περί των δυνατοτήτων της διαδόσεως, βιομηχανοποιήσεως και εξευγενισμού του ελληνικού λιγνίτου*, Αθήνα 1937.

Ζαΐμης Φωκίων, «Το λιγνιτικόν ζήτημα», *Εργασία*, 25.1.1930, σ. 17-18.

Ζαχαρίας Π., «Ο εκ της χρησιμοποιήσεως των Ελληνικών ανθράκων πλούτος», *Αρχιμήδης*, 4, 6 (Οκτώβριος 1902), σ. 41-44· 4, 7 (Νοέμβριος 1902), σ. 52-54.

Ζαχαρίας Προκοπίου Δ., «Περί της χρησιμοποιήσεως των ελληνικών γαιανθράκων και του μέλλοντος αυτών», *Αρχιμήδης*, 18, 9 (Σεπτέμβριος 1917), σ. 65-71· 18, 10 (Οκτώβριος 1917), σ. 73-79.

Ζ(αχαρίας) Π. Δ., «Επιτροπή των Καυσίμων», *Αρχιμήδης*, 20, 11 (Νοέμβριος 1919), σ. 88.

Ζαχαρίας Προκ., «Η χρησιμοποίησις του λιγνίτου», *Τεχνικά Χρονικά*, 14 (15.7.1932), σ. 703-710.

Κιλίμης Π., «Οι λιγνίται», *Αρχεῖον Οικονομικῶν και Κοινωνικῶν Επιστημῶν*, 15 (1935), σ. 293-307.

Ξένος Γ., «Η οικονομική εξόρυξις των ελληνικῶν γαιανθράκων», *Αρχιμήδης*, 20, 7 (Ιούλιος 1919), σ. 49-52.

Πάζης Δημ., «Εξευγενισμός των ελληνικῶν λιγνιτῶν», *Εργασία*, 8 (1.3.1930), σ. 19-20.

Σαπνάς Μιλτ., «Περί παραγωγῆς και συνδικάτου καταναλώσεως λιγνιτῶν», *Αρχεῖον Οικονομικῶν και Κοινωνικῶν Επιστημῶν*, 3, 2-3 (Απρίλιος – Σεπτέμβριος 1923), σ. 202-226.

Σκινιτζόπουλος Α. Σ., «Η οικονομική καύσις των γαιανθράκων», *Αρχιμήδης*, 20, 9 (Σεπτέμβριος 1919), σ. 65-69· 20, 10 (Οκτώβριος 1919), σ. 73-75.

Σολωμός Ιωάννης, «Ο ελληνικός λιγνίτης. Τι πρέπει να γίνη», *Εργα*, VII, 158, (30.12.1931), σ. 377-382.

Χαριτάκης Θ. Π., «Αποτελέσματα της χρήσεως λιγνίτου εν Ελλάδι», *Αρχιμήδης*, 23, 6 (Ιούνιος 1922), σ. 41-43.

Χαριτάκης Θ., «Η ανάπτυξις των ελληνικῶν λιγνιτῶν», *Εργα*, II, 25 (15.6.1926), σ. 1-6.

Χαριτάκης Θεμιστοκλής, «Το μεταλλευτικόν και λιγνιτικόν ζήτημα και ο τεχνικός και βιομηχανικός εξοπλισμός της χώρας», *Τεχνικά Χρονικά*, 16 (15.8.1932), σ. 822-826.

Kegel K., «Η έρευνα του λιγνιτικού προβλήματος. Η έκθεσις του καθηγητού κ. Kegel», *Τεχνικά Χρονικά*, 176 (15.4.1939), σ. 301-327.

Kegel K., «Υπόμνημα περί ερευνῶν επί ελληνικῶν λιγνιτῶν», *Τεχνικά Χρονικά*, 183 (1.8.1939), σ. 249-265.

Τοπικές μελέτες

Κυκλάδες

Δανέζης Μ.Α. (επιμ.), *Σαντορίνη 1939-1940: Γενική Έκθεσις της Γεωλογικής, Ιστορικής, Κοινωνικής, Οικονομικής, Τουριστικής και Πολιτιστικής εν γένει Εξελίξεως της Νήσου*, Τυπογραφείο Γραφικῶν Τεχνῶν Α. Διαλησμά, Αθήνα 1940.

Ευαγγελίδης Τρύφων, *Η νήσος Σέριφος και αι περί αυτήν νησίδες. Μελέτη τοπογραφικο-ιστορική μετά χάρτου της Νήσου και εικόνων*, τυπογραφείο Γ. Πρίντεζη, Ερμούπολη 1909.

Ζώρζος Μ., *Ημερολόγιον Θήρα - Αμοργός, Πειραιάς. 1933*, Πειραιάς 1933.

Κουτσογιαννόπουλος Ι. Δ., «Τα ορυχεία της θηραϊκής γης», στο Δανέζης Μ. Α. (επιμ.), *Σαντορίνη 1939-1940: Γενική Έκθεση της Γεωλογικής, Ιστορικής, Κοινωνικής, Οικονομικής, Τουριστικής και Πολιτιστικής εν γένει Εξελίξεως της Νήσου*, Τυπογραφείο Γραφικών Τεχνών Α. Διαλησμά, Αθήνα 1940, σ. 220-221.

Hauttecoeur Henry, *L'île de Kythnos (Thermia)*, Βρυξέλλες 1897.

Εύβοια

Γουναρόπουλος Κωνσταντίνος Α., *Ιστορία της νήσου Ευβοίας από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Αντ. Κ. Γουναρόπουλος και Φίλιππος Καπόλλας, Θεσσαλονίκη 1930.

Τριανταφύλλου Στ., «Η θέσις των εργατών εν Ευβοία», *Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών*, 2 (1936), σ. 210-220.

Πολυμερόπουλος Λ., «Η νήσος Εύβοια υπό οικονομολογικήν έποψιν», *Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών*, 2 (1936), σ. 227-232.

Μακεδονία

Βασδραβέλλης Ι., «Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας Α'. Αρχείον Ιεροδικείου Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικά*, 2 (1941-1952), σ. 89-128.

Γεωργιάδης Γ., *Ο ορυκτός χρυσός εν Ελλάδι και αι χρυσοφόροι προσχώσεις Νιγρίτης (Μακεδονίας)*, Αθήνα 1921.

Γεωργιάδης Αθανάσιος Σ., «Χρυσεία – Αργυρεία κλπ. Μεταλλεία εν Μακεδονία, Ηπειρώ και ταις νήσοις υπό των αρχαίων εκμεταλλευθέντα», *Αρχαιολογική Εφημερίς έτους 1915*, σ. 88-93.

Κοφινάς Γ. Ν., *Τα οικονομικά της Μακεδονίας*, Αθήνα 1914.

Μυλαράκης Γιάννης Ν., «Τα εργοστάσια Πτολεμαΐδος. 1. Η Βιομηχανία Αζωτούχων Λιπασμάτων», *Μακεδονική Ζωή*, 14 (Ιούλιος 1967).

Μυλαράκης Γιάννης Ν., «Τα εργοστάσια Πτολεμαΐδος. 2. Τα Λιγνιτωρυχεία», *Μακεδονική Ζωή*, 15 (Αύγουστος 1967).

Μυλαράκης Γιάννης Ν., «Τα μεταλλεία Χαλκιδικής»/ «Στρατόνι Χαλκιδικής. Στα μεταλλεία του κ. Μποδοσάκη-Αθανασιάδη. Άνθη ευποιΐας μέσα από τις στοές του γαληνίτου και του σφαλερίτου», *Μακεδονική Ζωή*, 18 (Νοέμβριος 1967), σ. 6-9.

Μυλαράκης Γιάννης Ν., «ΔΕΗ. Φως και Ενέργεια», *Μακεδονική Ζωή*, 20 (Ιανουάριος 1968), σ. 13-15.

Παπαγεωργίου Μαρία Γ., «Εστί της Πρασιάδος λίμνης σύντομος κάρτα ες την Μακεδονίην (Ηροδ. V, 17)», *Μακεδονικά*, 10 (1970), σ. 1-22.

Ρηγίνος Δ., «Η βιομηχανική ανάπτυξη της Μακεδονίας», *Μακεδονική Ζωή*, 1 (Ιούνιος 1966), σ. 35-36.

Χατζηκυριακού Γεώργιος, *Δύο μελέται φυσιογνωστικάί της Μακεδονίας. I. Γεωλογική και πετρογραφική σύστασις της Μακεδονίας. Ο μεταλλευτικός αυτής πλούτος και οι γαιάνθρακες (λιγνίται) αυτής II. Ο Δασικός πλούτος της Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης*, Θεσσαλονίκη 1929.

Θράκη

Αποστολίδου Μυρτ. Κ., «Το Σαμμακόβι και τα μεταλλεία του», *Θρακικά*, 19 (1944), σ. 178-188.

Κιακίδου Θεοδώρου Π., «Η ζωή του Σαμμακοβίου», *Θρακικά*, 33 (1960), σ. 7-190.

Θάσος

Μερτζίδης Σ., *Θασιακά ήτοι ιστορία της νήσου Θάσου από των αρχαιοτάτων μέχρι των νεωτέρων χρόνων υπό γεωγραφικήν, ιστορικήν, αρχαιολογικήν, εθνολογικήν, θρησκευτικήν, γεωλογικο-ορυκτολογικήν έποψιν*, 1911.

Παπαευστρατίου Γεώργιος, *Η ιστορία της νήσου Θάσου από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς: υπό γεωγραφικήν, τοπογραφικήν, εθνογραφικήν, πλουτολογικήν και πολιτικήν έποψιν*, Θάσος 2001 [α' έκδοση: Αλεξάνδρεια 1922].

Χάρτες

ΓΕΜΛ, *Γεωλογικός χάρτης και τοπογραφικός χάρτης Μακρονήσου (Αρχαία Ελένη)*, Κλίμαξ 1/10.000, 1940.

ΕΘΙΓΜΕ, *Νήσοι Αλόνησος-Σκάντζουρα, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Α. Κελεπερτζής, 1972), 1975.

ΕΘΙΓΜΕ, *Νήσος Νάξος, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση J. B. H. Jansen, 1968-70), 1973.

ΕΘΙΓΜΕ, *Νήσος Κύθνος, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση J. B. de Smeth, 1972-73), 1975.

ΠΓΕΥ, *Χίος (Νότιον Τμήμα-Βόρειον Τμήμα) Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000-2 φύλλα, (γεωλογική χαρτογράφηση H. Besenecker, S. Durr, G. Herget, G. Kauffmann, G. Ludtke, W. Roth, K. W. Tietze, 1962-1967), 1971.

ΙΓΕΥ, *Σαμοθράκη, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Κ. Ο. Heimann, 1964-65· Η. Lebkuchner, 1964-68· W. Kretzle, 1965), 1972.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Σάμος (Νέον Καρλοβάσιον-Λιμίν Βαθέως), Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000-2 φύλλα, (γεωλογική χαρτογράφηση Δ. Θεοδωρόπουλος, 1973-1974), 1979.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Θήρα, Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Dr. H. Pichler, Dr. D. Gunther, Dr. S. Kussmaul), 1980.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Άνδρος (Άνδρος - Πίσω Μεριά - Γαύριον), Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000, (γεωλογική χαρτογράφηση Δ. Παπανικολάου, 1974, 1975, 1976), 1982.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Κέα, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Ε. Ν. Δάβη, 1972-1973), 1982.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Σκύρος, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Μ. Arafeh, J. Berndsen, S. Gehler, H. Harder, A. Hofmann, M. Krockauer, Δ. Ματαράγκας, κ.ά., 1979-1983), 1983.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Κυρά Παναγιά, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000, (γεωλογική χαρτογράφηση Α. Κελεπερτζής, 1973, 1983), 1984.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Σύρνα, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000, (γεωλογική χαρτογράφηση Α. Γαλέος, Ε. Δρανδάκη, Φ. Μαρνέλης, 1985), 1992.

ΙΓΜΕ, *Δυτική Κώς (Κέφαλος), Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000, (γεωλογική χαρτογράφηση Μ. Τριανταφύλλης, 1988, 1989), 1994.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Σκιάθος, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Μιχ. Βιδάκης, 1988), 1995.

ΙΓΜΕ, *Αμοργός-Δονούσα, Γεωλογικός χάρτης Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση S. H. Durr), 1985.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Μήλος, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Μ. Δ. Φυτίκας, 1971-73), 1977.

ΙΓΜΕ, *Θάσος, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση Σ. Ζάχος, 1977-78), 1982.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Σύρος, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση J. Hecht, 1977), 1985.

ΙΓΜΕ, *Νήσος Ίος, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος*, κλ. 1/50.000 (γεωλογική χαρτογράφηση P. A. van der Maar, 1971-73), 1981.

Κατράκης Σταύρος, *Γενικός μεταλλευτικός χάρτης της Ελλάδος*, Αθήνα 1948, κλ. 1/1.250.000.

Λιάτσικας Ν., *Γενικός Γεωτεκτονικός και Μεταλλευτικός Χάρτης της Ελλάδος*, 1946, εκτύπωση Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού, κλ. 1/1.250.000.

Χάρτης *Mines d' Antimoine de Keramos, Travaux de Zingrmos*, échelle 1:1000, par L. Chambon, Keramos 27 Décembre 1897.

Χάρτης *Περιοχή Ξηγκρεμός Κεράμου (Χίου)*, κλ. 1:1000, γεωμέτρης Κ. Ντίνας, Κέραμος 1 Φεβρουαρίου 1949.

Χάρτης της Νήσου Σάμου εκδοθείς υπό Σπυρίδωνος Α. Αιγινήτου, εγκρίσει της Σαμακής Κυβερνήσεως, εν Σάμω 1908, Λιθ. Παπαχρυσάνθου, Αθήνα 1908.

Δευτερογενής βιβλιογραφία

Εκβιομηχάνιση: η ελληνική περίπτωση

Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, Ιστορικό Αρχείο / Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1986.

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Προσεγγίσεις στο βιομηχανικό τοπίο των Κυκλάδων», στο Μενδώνη Λ. – Μάργαρης Ν. (επιμ.), *Κυκλάδες. Ιστορία του τοπίου και τοπικές ιστορίες. Από το φυσικό περιβάλλον στο ιστορικό τοπίο*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα 1998, σ. 394-421.

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Οικονομία και εκβιομηχάνιση στην Ελλάδα του 19ου αιώνα», *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Οικονομική Ιστορία (18ος-20ος αιώνας)*, Τυπωθήτω, Αθήνα 1999, σ. 145-176.

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Βιομηχανία», στο Χατζηιωσήφ Χρήστος (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, Α1, *Οι απαρχές 1900-1922*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999, σ. 173-221.

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Οι μηχανικοί και η βιομηχανία. Μια αποτυχημένη συνάντηση», στο Χατζηιωσήφ Χρήστος (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*. Β1, *Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2002, σ. 269-293.

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Εξαρση και κρίση. Η οικονομία της περιόδου 1909-1922», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1700-2000*, 6, *Η εθνική ολοκλήρωση, 1909-1922. Από το κίνημα στο Γουδί ως τη Μικρασιατική Καταστροφή*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 107-118.

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Βιομηχανία», στο Κωστής Κώστας και Πετμεζάς Σωκράτης (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας τον 19ο αιώνα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 219-251.

Αγριαντώνη Χριστίνα – Χατζηιωάννου Μαρία Χριστίνα (επιμ.), *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1995.

Βαξεβάνογλου Αλίκη, *Η κοινωνική υποδοχή της καινοτομίας. Το παράδειγμα του εξηλεκτρισμού στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1996.

Βόγλη Ελπίδα, *Έργα και ημέραι ελληνικών οικογενειών 1750-1940*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα 2005.

Δερτιλής Γιώργος, *Το ζήτημα των Τραπεζών (1871-1873)*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1980.

Δερτιλής Γιώργος, *Ελληνική οικονομία και βιομηχανική επανάσταση*, Αθήνα 1984.

Δρίτσα Μαργαρίτα, *Βιομηχανία και τράπεζες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1990.

- Εξερτζόγλου Χάρης, *Προσαρμοστικότητα και πολιτική ομογενειακών κεφαλαίων. Έλληνες τραπεζίτες στην Κωνσταντινούπολη. Το κατάστημα «Ζαρίφης Ζαφειρόπουλος, 1871-1881*, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1989.
- Κωστής Κώστας, *Ο μύθος του ξένου ή η Pechiney στην Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999.
- Κωστής Κώστας, *Κράτος και επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Η ιστορία του «Αλουμινίου της Ελλάδος»*, Πόλις, Αθήνα 2013.
- Κωστής Κώστας και Πετμεζάς Σωκράτης (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας τον 19ο αιώνα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006.
- Κωστής Κώστας, Τσοκόπουλος Βάσιας, *Οι τράπεζες στην Ελλάδα 1898-1928*, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Παπαζήσης, Αθήνα 1988.
- Παναγιωτόπουλος Βασίλης (επιμ.) *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο αιώνα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1980.
- Παντελάκης Νίκος Σ., *Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας. Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο (1889-1956)*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1991.
- Παπαγιαννάκης Λευτέρης, *Οι ελληνικοί σιδηρόδρομοι, 1882-1910*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1982.
- Παπαγιαννοπούλου Εύη, *Η διώρυγα της Κορίνθου. Τεχνικός άθλος και οικονομικό τόλμημα*, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989.
- Παπαστεφανάκη Λήδα, «Μισθωτή εργασία», στο Κωστής Κώστας – Πετμεζάς Σωκράτης (επιμ.), *Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα (1830-1914)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 253-291.
- Παπαστεφανάκη Λήδα, «Η Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (1909–1993). Κεφάλαια, τεχνολογία, αγορές, εργασία», *Η Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (1909 – 1993)*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2007, σ. 15-55.
- Παπαστεφανάκη Λήδα, *Εργασία, τεχνολογία και φύλο στην ελληνική βιομηχανία. Η κλωστοϋφαντουργία του Πειραιά (1870–1940)*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2009.
- Ρηγίνος Μιχάλης, *Παραγωγικές δομές και εργατικά ημερομίσθια στην Ελλάδα, 1909-1936*, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1987.
- Σαμίου Δήμητρα, *Η εξαγορά των ηλεκτρικών επιχειρήσεων από τη ΔΕΗ. Αρχειακή τεκμηρίωση*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα 1998.

Σταθάκης Γιώργος, «Η διαμόρφωση του μεταπολεμικού μοντέλου εκβιομηχάνισης. Η κρίσιμη περίοδος 1944-1953», *Τα Ιστορικά*, 12-13 (1990), σ. 57-74.

Σταθάκης Γιώργος, «Η οικονομική πολιτική των ΗΠΑ στην Ελλάδα, 1949-1953. Σταθεροποίηση και νομισματική μεταρρύθμιση», Πρακτικά Συνεδρίου *Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1994, σ. 41-56.

Σταθάκης Γιώργος, *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ. Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2004.

Στασινόπουλος Γιώργος, *Η ρητορική της ανάπτυξης. Οικονομικές ιδέες και οικονομική πολιτική την περίοδο της ανασυγκρότησης 1944-1952*, Gutenberg, Αθήνα 2010.

Συναρέλλη Μαρία, *Δρόμοι και λιμάνια στην Ελλάδα 1830-1880*, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989.

Τσαλαχούρης Κώστας, *Η οικονομική πολιτική της Ιταλίας στα Δωδεκάνησα*, Τροχαλία, Αθήνα 2000.

Τσοκόπουλος Βάσιος, *Μεγάλα τεχνικά έργα στην Ελλάδα. Τέλη 19ου - αρχές 20ού αιώνα*, Καστανιώτης, Αθήνα 1999.

Τσοτσορός Στάθης Ν., *Η συγκρότηση του βιομηχανικού κεφαλαίου στην Ελλάδα (1898-1939)*. 2 τ., Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1994.

Τσοτσορός Στάθης Ν., *Ενέργεια και ανάπτυξη στην μεταπολεμική περίοδο, Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού 1950-1992*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1995.

Χατζιωσήφ Χρήστος, «Ελλάδα: Εκβιομηχάνιση χωρίς επανάσταση», *Αρχαιολογία*, 18 (1986), σ. 54-59.

Χατζιωσήφ Χρήστος, «Απόψεις γύρω από την βιωσιμότητα της Ελλάδας και το ρόλο της βιομηχανίας», *Αφιέρωμα στον Νίκο Σβορώνο*, τ. 2, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1986, σ. 353-368.

Χατζιωσήφ Χρήστος, «Όψεις της ελληνικής οικονομίας στη διάρκεια της Κατοχής 1941-1944», *Επιστημονικό συμπόσιο στη μνήμη Νίκου Σβορώνου (30-31 Μαρτίου 1990)*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1993, σ. 107-173.

Χατζιωσήφ Χρήστος, *Η γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία (1830-1940)*, Θεμέλιο, Αθήνα 1993.

Χατζιωσήφ Χρήστος, «Η περίοδος της ανασυγκρότησης 1945-1953 ως στιγμή της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής ιστορίας», Πρακτικά Συνεδρίου *Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1994, σ. 23-33.

Χατζηιωσήφ Χρήστος, «Το προσφυγικό σοκ, οι σταθερές και οι μεταβολές της ελληνικής οικονομίας», Χατζηιωσήφ Χρήστος (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, Β1, *Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2002, σ. 9-57.

Χατζηιωσήφ Χρήστος, «Η ελληνική οικονομία, πεδίο μάχης και αντίστασης», Χατζηιωσήφ Χρήστος – Παπαστράτης Προκόπης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, Γ2, *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατοχή – Αντίσταση 1940-1945*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007, σ. 181-217.

Χατζηιωσήφ Χρήστος, «Η πολιτική οικονομία της ανασυγκρότησης και του Εμφυλίου», Χατζηιωσήφ Χρήστος (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, Δ1, *Ανασυγκρότηση – Εμφύλιος – Παλινόρθωση. 1945-1952*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, σ. 9-61.

Hadziiossif Christos, «Class Structure and Class Antagonism in Late Nineteenth-Century Greece», στο Carabott Philip (επιμ.), *Greek Society in the Making, 1863-1913. Realities, Symbols and Visions*, Ashgate Variorum, Aldershot 1997, σ. 3-17.

Stathakis George, «The Marshall Plan in Greece», στο Ministère de l'Économie (préface J. Dellor), *Le Plan Marshall*, Comité pour l'Histoire Économique et Financière, Παρίσι 1993, σ. 577-589.

Stathakis George, «US Economic Policies in Post Civil War Greece, 1949-1953: Stabilization and Monetary Reform», *Journal of European Economic History*, 3 (1995), σ. 375-404.

Ιστορία των μεταλλείων: η ελληνική περίπτωση

ΔΕΗ, 1950-2010: εξορύσσοντας το φως ... μνήμες και εικόνες από λιγνίτη, Αθήνα 2010.

Λεωνιδάκης Νίκος, «Οι παγωμένες πιστώσεις των μεταλλευτικών επιχειρήσεων τη δεκαετία του 1950», εισήγηση στην επιστημονική ημερίδα *Μεταλλευτικά τοπία και επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιάς και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ, 22 Νοεμβρίου 2019 (δακτυλ.).

Παπαστεφανάκη Λήδα, «Από τα ορυκτά για το Γ΄ Ράιχ στα ορυκτά για την «άμυνα της Δύσεως». Η εξορυκτική δραστηριότητα στην Ελλάδα, 1941-1966», *Τα Ιστορικά*, 57 (2012), σ. 367-408.

Παπαστεφανάκη Λήδα, *Η φλέβα της γης. Τα μεταλλεία της Ελλάδας, 19ος-20ός αιώνας*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2017.

Πέππας Γιώργος, *Φωκίων Νέγρης (1846-1928)*, Τσουκάτου, Αθήνα 2011.

Πρακτικά Συνεδρίου *Ελληνικός ορυκτός πλούτος*, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Αθήνα 1978.

Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων, *Ο ελληνικός ορυκτός πλούτος*, Αθήνα 1979.

Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων, *90 χρόνια ΣΜΕ. 1924-2014. 90 χρόνια ελληνικής μεταλλείας*, Αθήνα 2014.

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, *Πρακτικά Συνεδρίου για τον Ορυκτό Πλούτο* (Αθήνα 15-24 Μαΐου 1978), 4 τ., Αθήνα 1981.

Εργασία, εργατικό κίνημα

Γονατίδης Γιάννης, «Η απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου το 1916», αδημ. μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2009.

Κορδάτος Γιάννης, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος*, Μπουκουμάνης, Αθήνα 4¹1972.

Λιάκος Αντώνης, *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών*, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1993.

Μπεναρόγιας Αβραάμ, *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, (πρόλογος G. Haupt, επιμέλεια Α. Ελεφάντης), Κομμούνα, Αθήνα 2¹1986 [α' έκδοση: 1931].

Ορφανού Φωτεινή, «Οι πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις στο Λαύριο», *Δοκιμές* 7 (1998), σ. 129-131.

Παπαστεφανάκη Λήδα, «Εξορυκτικές επιχειρήσεις και εργασία. Η περίπτωση του Αιγαίου (1860-1960)», *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20ός αιώνας* (Μήλος 3-5.10.2003), ΕΜΠ / Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών – Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005, σ. 27-47.

Πετράκη Γεωργία, «Το Σωματείο Εργατών-Μεταλλευτών Λαυρίου 1911-1919», *Πρακτικά Γ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής*, Καλύβια Αττικής 1988, σ. 272-305.

Πετράκη Γεωργία, «Η μονογραφία μιας απεργίας μέσα από τον εθνικό τύπο. Η απεργία των μεταλλωρύχων της Καμάριζας τον Απρίλη του 1896», *Πρακτικά Δ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής*, Καλύβια Αττικής 1993, σ. 495-555.

Σκόνης Νίκος (επιμ.), *Η αιματηρή απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου – 21 Αυγούστου 1916*, Ομοσπονδία Μεταλλωρύχων Ελλάδας, Αθήνα 1990.

Σπέρας Κωνσταντίνος, *Η Απεργία της Σερίφου, ήτοι Αφήγησις των αιματηρών σκηνών της 21ης Αυγούστου 1916 εις τα μεταλλορυχεία του Μεγάλου Λειβαδιού της Σερίφου*, εισαγωγή-σημειώσεις Λεονάρδος Κόττης, Αθήνα 2¹2001 [α' έκδοση: Αθήνα 1919].

Σταυροπούλου Αθηνά, *Οι απεργίες-καταλήψεις του '90 στα μεταλλεία Μαντουδίου και στην Πειραιϊκή Πατραϊκή*, Εναλλακτικές Εκδόσεις – Νότιος Άνεμος, Αθήνα 1998.

Σταυροπούλου Αθηνά, *Η μεγάλη απεργία του 1977 στα μεταλλεία του Μαντέμ Λάκκο και της Ολυμπιάδας*, Εναλλακτικές Εκδόσεις – Νότιος Άνεμος, Αθήνα 2003.

Papastefanaki Leda, «Family, Gender, and Labour in the Greek Mines, 1860–1940», *International Review of Social History*, 65, 2 (Αύγουστος 2020), σ. 267-288.

Romano Barragán Rossana & Papastefanaki Leda, «Women and Gender in the Mines: Challenging Masculinity Through History: An Introduction», *International Review of Social History*, 65, 2 (Αύγουστος 2020), σ. 191-230.

Ιστορία των μεταλλείων: Οθωμανική Αυτοκρατορία

Γραμματικοπούλου Μελπομένη (Μελίνα) Γ., *Το ελληνικό εργατικό κίνημα στη δυτική Μ. Ασία, 1876-1914: η περίπτωση των εργαζομένων σε μεταλλεία και σιδηροδρόμους, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2019.*

Χατζηκυριακίδης Κυριάκος Στ., *Το Ελντοράντο της Ανατολής. Η διείσδυση των Ευρωπαϊκών Εταιρειών στα Μεταλλεία της Μικράς Ασίας (1861-1923)*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2008.

Χατζηκυριακίδης Κυριάκος, *Το μεταλλείο Ταύρου (Μπουγά Μαντέν), 1826-1924. Συμβολή στην ιστορία των ελληνικών οικισμών της Μ. Ασίας*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999.

Dumont Paul, «Η οθωμανική εργατική τάξη τις παραμονές της επανάστασης των Νεότουρκων», στο Παναγιωτόπουλος Βασίλης (επιμ.) *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο αιώνα*, Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σ. 236-258.

Gürboğa Nurşen, «Compulsory Mine Work: The Single-Party Regime and the Zonguldak Coalfield as a Site of Contestation, 1940–1947», *International Review of Social History*, 54 (Δεκέμβριος 2009), Supplement, σ. 115–142.

Quataert Donald, «The Cultivator-Miners of Zonguldak and the Ereğli Coal Company», στο Quataert Donald, *Social Disintegration and popular resistance in the Ottoman Empire, 1881-1908. Reactions to European Economic Penetration*, New York University Press, Νέα Υόρκη - Λονδίνο 1983, σ. 41-69.

Quataert Donald, *Miners and the state in the Ottoman Empire. The Zonguldak coalfield 1822-1920*, Berghahn, Νέα Υόρκη 2006.

Quataert Donald, Duman Yüksel, «A Coal Miner's Life during the late Ottoman Empire», *International Labor and Working Class History*, 60 (Οκτώβριος 2001), σ. 153-179.

Thobie Jacques, *Interets et imperialisme francais dans l'empire ottoman (1895-1914)*, Publications de la Sorbonne, Παρίσι 1977.

Ιστορία των μεταλλείων: η μεσογειακή διάσταση

Chastagnaret Gérard, «L 'industrie en Méditerranée : une histoire en construction », *Méditerranée*, 87, 3-4 (1997), σ. 5-12.

Chastagnaret Gérard, *L'Espagne, puissance minière dans l'Europe du XIXe siècle*, Casa de Velázquez, Μαδρίτη 2000.

Chastagnaret Gérard, *De fumées et de sang. Pollution minière et massacre de masse, Andalousie, XIXe siècle*, Casa de Velázquez, Μαδρίτη 2017.

Daumalin Xavier, Raveux Olivier, «Marseille (1831-1865). Une révolution industrielle entre Europe du Nord et Méditerranée», *Annales. Histoire, Sciences*, 56/ 1 (2001), σ. 153-176.

Sanna Francesca, *Organiser la Méditerranée minière. Gestion d'entreprise, contrôle des ressources et rationalisation du travail à la Société Minière et Métallurgique Peñarroya (1881-1950)*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Thèse de Doctorat, Université de Paris, Παρίσι 2020.

Επιστήμη, τεχνολογία, τεχνογνωσία, τεχνική εκπαίδευση

Αντωνίου Γιάννης, *Οι Έλληνες μηχανικοί. Θεσμοί και ιδέες 1900-1940*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2006.

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο 1837-1997, Εκατόν εξήντα χρόνια, Τσαμασφύρος Γιώργος – Μπασαντής Διαμάντης (επιμ.), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Αθήνα 1997.

Καλαφάτη Ελένη, «Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στο γύρισμα του αιώνα. Επαγγελματικές διέξοδοι των αποφοίτων και θεσμικό καθεστώς του ιδρύματος», *Πανεπιστήμιο, Ιδεολογίες και Παιδεία. Ιστορική Διάσταση και Προοπτικές*, Α΄, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Αθήνα 1989, σ. 167-183.

Παπαστεφανάκη Λήδα, «Οι μηχανικοί στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: σπουδές, επαγγελματικές σταδιοδρομίες, διασυνδέσεις», *Μνήμων*, 35 (2016), σ. 233-264.

Πεσμαζόγλου Στ., *Εκπαιδευτικές ανταλλαγές και τεχνική βοήθεια στη μεταπολεμική Ελλάδα. Η διπλωματία των εκσυγχρονιστικών ιδεών*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1995.

Antoniou Yannis, Assimakopoulos Michalis, Chatzis Konstantinos, «The National Identity of inter-war Greek Engineers: Elitism, Rationalization, Technocracy, and Reactionary Modernism», *History and Technology*, 23, 3 (2007), σ. 241-261.

Arapostathis Stathis and Tympas Aristotle (guest editors), «History of Technology in Greece, from the Early 19th to 21st Century», Special Issue of the journal *History of Technology*, 33 (2017).

Assimacopoulou Fotini – Chatzis Konstantinos, «Education et politique au XIXe siècle: Les élèves grecs dans les grandes écoles d'ingénieurs en France», Ihsanoglou Ekmeleddin, Chatzis Kostas, Nicolaidis Efthymios (επιμ.), *Multicultural science in the ottoman empire*, Brepols, Turnhout 2003, σ. 121-138.

Assimacopoulou Fotini, Chatzis Konstantinos, Mahera Anna, «Élève en France, enseignant en Grèce. Les enseignants de l'École polytechnique d'Athènes (1837-1912) formés dans des écoles d'ingénieurs en France», Cardoso de Matos A. κ.ά. (επιμ.), *The quest for a professional identity: engineers between training and action*, Λισαβόνα 2009, σ. 25-41.

Bourget Marie-Noelle, Lepetit Bernard, Nordman, Daniel & Sinarellis Maroula (επιμ.), *L'Invention Scientifique de la Méditerranée. Égypte, Morée, Algérie*, Éditions d'EHESS, Παρίσι 1998.

Bourget Marie-Noelle, Nordman Daniel, Panayotopoulos Vassilis & Sinarellis Maroula (επιμ.), *Enquêtes en Méditerranée. Les expéditions françaises d'Égypte, de Morée et d'Algérie*, Actes du Colloque International, Institut de Recherches Néohelléniques/FNRS, Αθήνα 1999.

Bret Patrice (επιμ.), *L'Expédition d'Égypte, une Entreprise des Lumières 1798-1801*, Actes du Colloque International organisé par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres et l'Académie des Sciences, 8-10 Juin 1998. Technique et Documentation, Académie des Sciences, Παρίσι 1999.

Chatzis Konstantinos, «Des ingénieurs militaires au service des civils (1829-1878): les officiers du Génie en Grèce au XIXe siècle», στο Chatzis Konstantinos, Nicolaidis Efthymios (επιμ.), *Science, technology and the 19th century state. The role of the army*, Conference Proceedings, National Hellenic Research Foundation & Laboratoire Techniques, Territoires et Sociétés / C.N.R.S., Αθήνα 2003, σ. 69-90.

Chatzis Konstantinos, «La modernisation technique de la Grèce, de l'indépendance aux années de l'entre-deux-guerres: faits et problèmes d'interprétation», *Etudes Balkaniques*, 40, 3 (2004), σ. 3-23.

Chatzis Konstantinos, «Theory and Practice in the Education of French Engineers from the Middle of the 18th Century to the Present», *Archives Internationales d'Histoire des Sciences*, 60, 164 (2010), σ. 43-78.

Chatzis Konstantinos – Nicolaïdis Efthymios, «A pyrrhic victory: Greek women's conquest of a profession in crisis (1923-1996)», στο Canel Annie, Oldenziel Ruth και Zachmann Karin (επιμ.), *Crossing boundaries, building bridges. Comparing the history of women engineers, 1870s-1990s*, Harwood Academic Publisher, Λονδίνο 2000, σ. 252-278.

Chatzis Konstantinos, Nicolaidis Efthymios (επιμ.), *Science, technology and the 19th century state. The role of the army*, Conference Proceedings, National Hellenic Research Foundation & Laboratoire Techniques, Territoires et Sociétés / C.N.R.S., Αθήνα 2003.

Lepetit Bernard, «Missions scientifiques et expéditions militaires: remarques sur leurs modalités d'articulation», στο Bourget Marie-Noelle, Lepetit Bernard, Nordman, Daniel & Sinarellis Maroula (επιμ.), *L'Invention Scientifique de la Méditerranée. Égypte, Morée, Algérie*, Éditions d'EHESS, Παρίσι 1998, σ. 97-116.

Sinarellis Maroula, «La géologie et l'image de la Méditerranée», στο Bourget Marie-Noelle, Nordman Daniel, Panayotopoulos Vassilis & Sinarellis Maroula (επιμ.), *Enquêtes en Méditerranée. Les expéditions françaises d'Égypte, de Morée et d'Algérie*, Actes du Colloque International, Institut de Recherches Néohelléniques/FNRS, Αθήνα 1999, σ. 131-139.

Γεωλόγοι, μεταλλειολόγοι, μηχανικοί μεταλλείων

Κισκύρας Δημ. Α., «Συμβολή του Έλληνα γεωλόγου στην έρευνα και αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της χώρας μας», *Τεχνικά Χρονικά*, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1981, σ. 39-45.

Bertilorenzi Marco, Passaqui Jean-Philippe, Garçon Anne-Françoise (επιμ.), *Entre technique et gestion. Une histoire des «ingénieurs civils des mines» (XIXe -XXe siècles)*, Presses des Mines, Παρίσι 2016.

Brianta Donata, «Education and Training in the Mining Industry, 1750-1860: European models and the Italian Case», *Annals of Science. The History of Science and Technology*, 57, 3 (Ιούλιος 2000), σ. 267-300.

Brianta Donata, *Europa Mineraria, circolazione delle élites e trasferimento tecnologico (secoli XVIII-XIX)*, Franco Angeli, Μιλάνο 2007.

Garçon Anne-Françoise, *Entre l'État et l'usine. L'École des Mines de Saint-Étienne au XIXe siècle*, Presses Universitaires de Rennes, Ρεν 2004.

Papastefanaki Leda, «Mining engineers, industrial modernization and politics in Greece, 1870-1940», *The Historical Review/La Revue Historique*, 13 (2016), σ. 71-115.

Passaqui Jean-Philippe, *Les voyages forment l'ingénieur, les houillères du Centre et du Midi de la France – 1851-1873*, Garnier, Παρίσι 2015.

Perchard Andrew, *The Mine Management Professions in the Twentieth-Century Scottish Coal Mining Industry*, The Edwin Mellen Press, Lampeter and Lewiston, NY, 2007.

Schleiff Hartmut, Konečný Peter (επιμ.), *Staat, Bergbau und Bergakademie: Montanexperten im 18. und frühen 19. Jahrhundert*, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte – Beihefte no. 223, Franz Steiner Verlag, Στουτγκάρδη 2013.

Thépot André, *Les ingénieurs des mines du XIXe siècle. Histoire d'un corps technique d'Etat, 1810-1914*, I, πρόλογος Jean-Louis Beffa, Παρίσι 1998.

Turion Cecile, *L'école des mines d'Alès de 1841 à nos jours*, Villiers-sur-Marne 2002.

Ορυκτά, μεταλλευτικά και μεταλλουργικά προϊόντα: η ελληνική περίπτωση

Βωξίτης - αλουμίνα - αλουμίνιο

Κωστής Κώστας, *Ο μύθος του ξένου ή η Pechiney στην Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999.

Κωστής Κώστας, *Κράτος και επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Η ιστορία του «Αλουμινίου της Ελλάδος»*, Πόλις, Αθήνα 2013.

Σκαύδη Δήμητρα, *Τα Άσπρα Σπίτια στην παραλία Διστόμου Βοιωτίας. Εθνογραφία μιας τεχνητής κοινότητας*, Μίλητος, Αθήνα 2021.

Fridenson Patrick, Hachez-Leroy Florence (επιμ.), *L'aluminium, matière à création, XIXe-XXIe siècles*, Presses Universitaires François-Rabelais de Tours, Τουρ 2017.

Gendron Robin, Ingulstad Mats και Storli Espen (επιμ.), *Aluminium Ore: The Political Economy of the Global Bauxite Industry*, University of British Columbia Press, Βανκούβερ 2013.

Grinberg Ivan & Mioche Philippe, *Aluminium de Grèce. L'usine aux trois rivages*, Presses Universitaires de Grenoble, Γκρενόμπλ 1996.

Papastefanaki Leda, «“Greece has been endowed by nature with this precious material ...”. The Economic History of the Bauxite in the European Periphery in the 20th century», στο Gendron Robin, Ingulstad Mats και Storli Espen (επιμ.), *Aluminium Ore: The Political Economy of the Global Bauxite Industry*, University of British Columbia Press, Βανκούβερ 2013, σ. 158-184.

Papastefanaki Leda, Roussou Konstantina-Nantia, «Histoires de travail et de vie chez les salariés d'Aluminium de Grèce: une communauté industrielle contemporaine», στο Fridenson Patrick, Hachez-Leroy Florence (επιμ.), *L'aluminium, matière à création, XIXe-XXIe siècles*, Presses Universitaires François-Rabelais de Tours, Τουρ 2017, σ. 315-327.

Θηραϊκή γη

Δελής Απόστολος, «Επιχειρηματικά δίκτυα και εξόρυξη στη Σαντορίνη, 19ος αι.», εισήγηση στην επιστημονική ημερίδα *Μεταλλευτικά τοπία και επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιάς και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ, 22 Νοεμβρίου 2019 (δακτυλ.).

Ζώρζος Λευτέρης, Γεωργιάδου Νίνα, «Ορυχεία θηραϊκής γης», στο *Σπύρος Μελετζής. Σαντορίνη*, Αρχείο Θηραϊκών Μελετών – Συλλογή Δημήτρη Τσίτουρα, 2021, σ. 67-91.

Λειβαδάρος Ρουσέτος «Τα ορυχεία θηραϊκής γης. Μια ιστορική καταγραφή», στο Δανέζης Ι. Μ. (επιμ.), *Σαντορίνη, Θήρα, Θηρασία, Ασπρονήσι, Ηφαιστεια*, Αδάμ, Αθήνα 2001, σ. 471-474.

Παπαστεφανάκη Λήδα, «Περί του χρησιμωτάτου τούτου χόματος... ‘Ανακάλυψη’ και χρησιμοποίηση της θηραϊκής γης στη Μεσόγειο (τέλη 18ου αιώνα-αρχές 20ού αιώνα)», στο Ντούσκου Δήμητρα, Φαρνού Αλέξανδρος και Τζαχίλη Ίρις (επιμ.), *Θηρασία II. Ιστορώντας την Προϊστορία. Το ιστορικό και επιστημολογικό πλαίσιο του αρχαιολογικού ευρήματος της Θηρασίας το 1866*, Γαλλική Σχολή Αθηνών – Πανεπιστήμιο Κρήτης, Αθήνα 2018 [=Douskos Dimitra, Farnoux Alexandre και Tzachili Iris (επιμ.), *Therasia II Historicizing Prehistory. The historical and epistemological context of the archaeological discovery on Therasia in 1866*, Ecole Francaise d’ Athenes - University of Crete, Αθήνα 2018], σ. 95-120.

Papastefanaki Leda, «From Santorini to Trieste and Suez: ‘Discovery’ and Use of the Theran Earth in the Mediterranean (from the end of the 18th century to the beginnings of the 20th century)», *Mediterranean Historical Review*, 33, 1 (2018), σ. 67-88.

Μάρμαρο

Κορρές Μανόλης, *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα*, Μέλισσα, Αθήνα 1994.

Μέλφος Βασίλης, *Ο Πράσινος Θεσσαλικός Λίθος και τα λατομεία της Χασάμπαλης*, Δήμος Τεμπών, 2014.

Τζεφέρης Πέτρος, *Λίθος μάρμαρος, Ταινάριος. Τα μάρμαρα της Μάνης. Ιστορική διαδρομή, θέσεις εμφάνισης-εξόρυξης, ιδιότητες, προοπτικές*, 2021.

Πάρος

Αλιπράντης Νίκος Χρ., «Η εταιρεία μαρμάρων της Πάρου», *Παριανά*, 1 (1979), σ. 20-22.

Αλιπράντης Νίκος Χρ., «Ο Σταμάτης Κλεάνθης και η Πάρος», *Παριανά*, 19 (1985), σ. 116-122.

Αλιπράντης Νίκος Χρ., *Το πάριο μάρμαρο στην ιστορία και την τέχνη κατά τους συγγραφείς, τις επιγραφές και τα μνημεία*, Δήμος Πάρου, Αθήνα 1996.

Μαρμαράς Μανόλης, «Τα αρχαία λατομεία μαρμάρου στην Πάρο», *Τεχνολογία*, 5-6 (1992), σ. 36-37.

Τήνος

Μπένος – Πάλμερ Νίκος, «Βαθή Τήνου. Ένα αυτόνομο τοπίο εξόρυξης, κατεργασίας και θαλάσσιας φόρτωσης μαρμάρου», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου *Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20ός αιώνας* (Μήλος 3-5.10.2003), ΕΜΠ / Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών – Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005, σ. 395-400.

Φλωράκης Αλέκος Ε., *Πέφυκε λίθος. Το λατομείο και το πρωτοβιομηχανικό σχιστήριο μαρμάρου στη Βαθή Τήνου*, Εκδόσεις Τήνος, Αθήνα 2005.

Φλωράκης Αλέκος Ε., *Η τηνιακή μαρμαροτεχνία. Ιστορία και τεχνική*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2008.

Φλωράκης Αλέκος Ε., *Οδοιπορικό στην Τήνο του μαρμάρου*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2008.

Φλωράκης Αλέκος Ε., *Μουσείο Μαρμαροτεχνίας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2009.

Φλωράκης Αλέκος Ε., *Παλιά λατομεία και σχιστήρια της Τήνου*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2018.

Τοπικές μελέτες

Αιγαίο

Κόμης Κώστας, *Νησιωτικά. Πληθυσμιακές μετακινήσεις, δημογραφικές ανακατατάξεις και οικονομικές διαμορφώσεις από την οθωμανική περίοδο στον 20ό αιώνα*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Ιωάννινα 2004.

Μαυροκορδάτου Δήμητρα, Μπαλοδήμου Μαρία, «Χώρος και κατασκευές», στο Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), *Ορυχεία στο Αιγαίο. Βιομηχανική αρχαιολογία στην Ελλάδα*, Μέλισσα, Αθήνα 2009, σ. 70-83.

Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), *Ορυχεία στο Αιγαίο. Βιομηχανική αρχαιολογία στην Ελλάδα*, πρόλογος Louis Bergeron, Μέλισσα, Αθήνα 2009.

Παπαστεφανάκη Λήδα, «Οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές στο Αιγαίο, 19ος-20ός αιώνας: το παράδειγμα των ορυχείων», στο Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), *Ορυχεία στο Αιγαίο. Βιομηχανική αρχαιολογία στην Ελλάδα*, Μέλισσα, Αθήνα 2009, σ. 36-55.

Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, *Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20ός αιώνας*, (Μήλος 3-5.10.2003), ΕΜΠ / Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών – Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005.

Φραγκίσκος Αντώνης, «Το Αιγαίο, τα νησιά του και η γεωλογία τους», στο Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), *Ορυχεία στο Αιγαίο. Βιομηχανική αρχαιολογία στην Ελλάδα*, Μέλισσα, Αθήνα 2009, σ. 24-29.

Kolodny Emile Y., *La population des îles de la Grèce. Essai de géographie insulaire en Méditerranée orientale*, 3 τόμοι, Édisud, Aix-en-Provence 1974.

Κυκλάδες

Αρχοντάκης Μανόλης Ν., Γιαννούλης Γιαννούλης Γ., *Ποίηση χαραγμένη στην πέτρα. Κοινωνική μνήμη και ποιητική με θέμα του σμυρίγλι από τ' Απεράθου και την Κόρωνο της Νάξου*, Ατραπός, Αθήνα 2001.

Βρεττού-Σούλη Μαργαρίτα, *Η μυλόπετρα της Μήλου. Από την εξόρυξη στην εμπορική διακίνηση*, Αθήνα 2002.

Γιαννούλης Γιαννούλης, *Ο πολιτισμός της Νάξου. Απεράθου (1900-1950). Ο παιδαγωγικός ρόλος της ποιητικής επικοινωνίας*, 2 τ. Γρηγόρη, Αθήνα 2016.

Δαλαμπίρα Ελένη Ν., «Περιηγητικά κείμενα περί Κιμώλου», *Κιμωλιακά*, 7 (1977), σ. 41-72.

Δανέζης Ι.Μ. (επιμ.), *Σαντορίνη, Θήρα, Θηρασία, Ασπρονήσι, Ηφαιστεία*, Αδάμ, Αθήνα 2001.

Λάσκαρις Κ., Παναγόπουλος Κ., «Το εξορυκτικό παρελθόν των Κυκλάδων ως πεδίο άσκησης της βιομηχανικής αρχαιολογίας. Η περίπτωση των θειωρυχείων της Μήλου», *Πυρφόρος*, 13-14 (Αύγουστος 1994), σ. 3-18.

Μπελιβανάκης Γρηγόρης, *Μηλιοί Μεταλλωρύχοι στην Γαλλία στις αρχές του αιώνα μας*, Εταιρεία Μεταλλευτικής Ιστορίας της Μήλου, Μήλος 1996.

Μπελιβανάκης Γρηγόρης, *Τα θειωρυχεία της Μήλου*, Αθήνα 2004.

Σινάνης Άγγελος, *Τα μεταλλεία της Αντιπάρου, 19ος-20ός αιώνας*, Δήμος Αντιπάρου, Αντίπαρος 2019.

Τζαχίλη Ίρις, *Οι Αρχές της Αιγαιακής Προϊστορίας. Οι ανασκαφές στη Θήρα και τη Θηρασία τον 19ο αι.*, Η Καθημερινή, Αθήνα 2006.

Φραγκίσκος Αντώνης Ζ., *Μεταλλεία και ορυχεία στις Κυκλάδες*, Βιομηχανικό Μουσείο Ερμούπολης, Ερμούπολη 2000 (δακτυλ.).

Φραγκίσκος Αντώνης Ζ., «Γεωλογία και κοιτασματολογία των Κυκλάδων: Μεταλλεύματα-Βιομηχανικά Ορυκτά», Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Σιφναϊκού Συμποσίου, τ. Γ΄, Σύνδεσμος Σιφναϊκών Μελετών, Αθήνα 2006, σ. 157-172.

Birkett-Smith John, «The Modern Mines of Sifnos», Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Σιφναϊκού Συμποσίου, τ. Γ΄, Σύνδεσμος Σιφναϊκών Μελετών, Αθήνα 2006, σ. 173-188.

Karka Helene, *Industrie minière et développement touristique sur le littoral de la Grèce (Chalcidique - Milos)*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Thèse de Doctorat, Université Paris I Panthéon – Sorbonne, Παρίσι 1995.

Νίσυρος

Βουγιουκλάκης Γεώργιος Ε., *Στα γαλάζια ηφαίστεια*, Συμβούλιο Περιοχής Νισύρου, Νίσυρος 1998.

Λογοθέτης Μιλτιάδης Ι., «Τουρισμός και Οικονομία της Νήσου Νισύρου», *Νισυριακά*, 1 (1963), σ. 51-117.

Λογοθέτης Μιλτιάδης Ι., «Οι πρώτες προσπάθειες για την κατασκευή του λιμανιού της Νισύρου κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας (1885-1912)», *Νισυριακά*, 7 (1981), σ. 183-283.

Μαντουδάκης Κώστας, *Νίσυρος-Σύντομη Ιστορία*, Αθήνα 1987.

Οικονομάκης Ριχάρδος, *Νίσυρος, ιστορία και αρχιτεκτονική*, Μέλισσα, Αθήνα 2001.

Θάσος

Αυγουστίδης Γεώργιος, «Η εγκατάσταση και λειτουργία της Εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάρια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου», *Θασιακά*, 9 (1996), σ. 31-55.

Αυγουστίδης Γεώργιος, «Η Θάσος κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοαιγυπτιακής συγκυριαρχίας 1870-1902», *Θασιακά*, 16 (2011-2014), σ. 91-101.

Βακαλόπουλος Απόστολος, *Ιστορία της Θάσου 1453-1912*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1984.

Βλαστάρης Κωνσταντίνος – Rottwinkel Peter Georg, «Αποσπάσματα ημερολογίου της οικογενείας Speidel», *Θασιακά*, 14 (2009), σ. 91-97.

Βλαστάρης Κωνσταντίνος, «Πληροφορίες για τους «Spreidel» από την αυτοβιογραφία της οικογένειας», *Θασιακά*, 16 (2011-2014), σ. 145-152.

Επιτρόπου Νίκος, «Τα μεταλλεία της Θάσου. Από την προϊστορία στον 21ο αιώνα», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου *Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20ός αιώνας* (Μήλος 3-5.10.2003), ΕΜΠ / Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών – Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005, σ. 259-267.

Καραθανάσης Αθανάσιος, «Ο Julius Spreidel και η Θάσος», *Θασιακά*, 12 (2005), σ. 269-275.

Κεκρίδης Στάθης Ν., «Μεταλλευτικές εργασίες και υλοτομία στη Θάσο κατά τον 18ο αιώνα», *Θασιακά*, 7 (1990-1991), σ. 107-114.

Μέντζα Ανέζω, «Το οικοδομικό συγκρότημα μεταλλουργίας στα Λιμενάρια Θάσου», στο Κουκούλη – Χρυσανθάκη Χάιδω, Müller Arthur, Παπαδόπουλος Στρατής (επιμ.), Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου *Θάσος. Πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα*. (Λιμενάρια Θάσου 26-29.9.1995), Υπουργείο Πολιτισμού, ΙΗ΄ ΕΠΚΑ/ École Française d'Athènes, Καβάλα/ Αθήνα 1999, σ. 213-222.

Μέντζα-Στεργίου Ανέζω, «Στοιχεία της νεότερης μεταλλευτικής ιστορίας της Θάσου», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, *Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20ός αιώνας*, (Μήλος 3-5.10.2003), ΕΜΠ / Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών – Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005, σ. 269-284.

Ρουδομέτωφ Νικόλαος, «Νεώτερα στοιχεία για τα μεταλλεία Fr. Spreidel», *Θασιακά*, 10 (1996-1997), σ. 557-564.

Τρακοσοπούλου – Τζήμου Κορνηλία, «Η βιομηχανική κληρονομιά της Θάσου: Το διατηρητέο μεταλλευτικό συγκρότημα Spreidel στα Λιμενάρια», *Θασιακά*, 18 (2017), σ. 539-567.

Χιόνης Κωνσταντίνος, «Η εγκατάσταση της μεταλλευτικής εταιρείας Spreidel στη Θάσο και οι θετικές η αρνητικές αντιδράσεις των κατοίκων», στο Κουκούλη – Χρυσανθάκη Χάιδω, Müller Arthur, Παπαδόπουλος Στρατής (επιμ.), Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου *Θάσος. Πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα*. (Λιμενάρια Θάσου 26-29.9.1995), Υπουργείο Πολιτισμού, ΙΗ΄ ΕΠΚΑ/ École Française d'Athènes, Καβάλα/ Αθήνα 1999, σ. 223-233.

Λαύριο

Αλεξάκης Ελευθέριος Π., *Λαύρειο Αττικής. Η εθνοϊστορία και η εθνοκοινωνιολογία μιας βιομηχανικής πόλης*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2019.

Δερμάτης Γιώργος, *Τοπία και μνημεία της Λαυρεωτικής*, Δήμος Λαυρεωτικής, Λαύριο 1994.

Δερμάτης Γιώργος Ν., *Λαύρειο. Το μαύρο φως. Η μεταλλευτική και μεταλλουργική βιομηχανία στο Λαύρειο 1860-1917. Ελληνική και ευρωπαϊκή διάσταση*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Αθήνα 2003.

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, *Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου, Μελέτες και Έργα 1994-1997*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Αθήνα 1997.

Κακαβογιάννης Ευάγγελος Χ., *Το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρείου*, Λαύρειο 1989.

Κακαβογιάννης Ευάγγελος Χ., *Μέταλλα εργάσιμα και συγκεχωρημένα. Η οργάνωση της εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου της Λαυρεωτικής από την Αθηναϊκή δημοκρατία*, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 2005.

Καλαφάτη Ελένη, «Η Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου», στο Αγριαντώνη Χριστίνα – Μπελαβίλας Νίκος (επιμ.), *Ιστορικός βιομηχανικός εξοπλισμός στην Ελλάδα*, Τμήμα Αρχιτεκτόνων – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1998, σ. 110-120.

Καλόγηρη Τίτσα, «Η συμβολή της Εταιρείας των Μεταλλουργείων του Λαυρίου στη δημιουργία και την ανάπτυξη της πόλης του Λαυρίου», *Ε΄ Επιστημονική Συνάντηση Νοτιοανατολικής Αττικής*, Επιμορφωτικός Σύλλογος Παιανίας, Παιανία 1994, σ. 305-322.

Κεκροπούλου Μαίρη, *Το Λαυρεωτικό ζήτημα, 1870-1873. Ο ρόλος του κράτους και της διπλωματίας*, Ενάλιος, Αθήνα 2015.

Κονοφάγος Κωνσταντίνος Η., *Το Αρχαίο Λαύριο και η ελληνική τέχνη παραγωγής του αργύρου*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Αθήνα 1980.

Μαρκουλή-Μποντιώτη Αθανασία, *Η δημιουργία και εξέλιξη της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου (Γ.Ε.Μ.Λ.) σηματοδοτεί νέες εξελίξεις στον οικονομικό και βιομηχανικό τομέα της ελληνικής κοινωνίας του 19ου και 20ού αι.*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τομέας Μεταλλευτικής, Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων – Μεταλλουργών Μεταλλείων, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2008.

Ορφανού Φωτεινή, *Γαλλική Εταιρεία Μεταλλείων Λαυρίου: 1900-1930*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2002.

Πετράκη Γεωργία, «Το Σωματείο Εργατών-Μεταλλευτών Λαυρίου 1911-1919», *Πρακτικά Γ΄ Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής*, Καλύβια Αττικής 1988, σ. 272-305.

Πετράκη Γεωργία, «Η μονογραφία μιας απεργίας μέσα από τον εθνικό τύπο: Η απεργία των μεταλλωρύχων της Καμάριζας τον Απρίλη του 1896», *Πρακτικά Δ΄ Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής*, Καλύβια Αττικής 1993, σ. 495-555.

Πετράκη Γεωργία, «Από την πόλη (για το) μεταλλείο στην πόλη (για το) εργοστάσιο», *Δελτίο Συλλόγου Αρχιτεκτόνων*, 3 (Ιούνιος 1993) σ. 3-6.

Πετράκη Γεωργία, *Από το χωράφι στο εργοστάσιο. Η διαμόρφωση του βιομηχανικού προλεταριάτου στο σύγχρονο Λαύριο*, Gutenberg, Αθήνα 2002.

Πόγκας Κώστας, «Πώς φθάσαμε στο Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου», *Σύγχρονα Θέματα*, 58-59 (1996), σ. 33-35.

Agriantoni Christina, «Spaniolika et Kyprianos: deux petites cités ouvrières à Lavrion», στο *Villages ouvriers, Utopie ou réalités?* Colloque International au Familistère de Guise, *L'archeologie industrielle en France, Revue du CILAC*, 24-25 (1994), σ. 143-152.

Εύβοια

Αλιβέρι. Ελαιογραφίες και σχέδια Δημήτρη Μεγαλίδη, ΔΕΗ, Αθήνα 1960.

Αντωνίου Δαβίδ, «Η εκπαίδευση στην Εύβοια: 1833-1850», *Αρχαίον Ευβοϊκών Μελετών*, 32 (1996-1997), σ. 65-146.

Βέττας Κωστής, *Μαντούδι-Το χρονικό ενός τόπου*, Δανιάς, Αθήνα 1991.

Δημητριάδης Σάκης, *Οι μεγαλοκτηματίες της Εύβοιας του 19ου αιώνα*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αθήνα 2018.

Δημητριάδης Σάκης, «Μεγαλοκτηματίες και μεταλλεία στην Εύβοια του 19ου αιώνα: τα όρια μιας εξαίρεσης», εισήγηση στην επιστημονική ημερίδα *Μεταλλευτικά τοπία και επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιάς και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ, 22 Νοεμβρίου 2019 (δακτυλ.).

Δούκουρης Βασίλης Ν., *Λίμνη 1821–1862. Τομές στην κοινωνική και πολιτική ταυτότητα της Ευβοϊκής Πολιτείας*, Δήμος Ελυμνίων, Λίμνη 2002.

Δούκουρης Βασίλης Ν., *Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Γαλατάκη Β. Εύβοιας*, Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Γαλατάκη, Λίμνη 2006.

Καλίτσης Νίκος, *Οι μεταλλωρύχοι της Εύβοιας και η βιωσιμότητα των λευκόλιθων*, Λίμνη 2005.

Κόμης Κώστας, «Μετανάστευση Σαμίων στην Εύβοια (1834)», *Ιστοριοδημογραφικά. Μελέτες ιστορίας και ιστορικής δημογραφίας του ελληνικού χώρου*, Παπαζήσης, Αθήνα 1999, σ. 209-222.

Μπελλάρας Νικόλαος, *Το Ελύμνιον*, Ένωση Λιμνίων Ευβοίας, Αθήνα 2000.

Παλαντζάς Ιωάννης Γ., *Λευκόλιθου ευβοϊκά δρώμενα*, Ευβοϊκές Εκδόσεις Κίνητρο, Λίμνη Εύβοιας 2010.

Πανταζής Στάικος Γ., *Ο πόλεμος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας στην Εύβοια και το ιστορικό των Νόελ-Μπαίκερ στην Ελλάδα*, Αθήνα 1978.

Ποντίκης Μ. (επιμ.), *Κύμη 19ος-20ός αιώνας. Ιστορία και Πολιτισμός*, Δήμος Κύμης – Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Κύμης, Κύμη 2001.

Σαπουνάκη-Δρακάκη Λυδία, «Τα πελατειακά δίκτυα στην Εύβοια τον 19ο αιώνα. Η κοινωνικοοικονομική συμπεριφορά και η πολιτική επιρροή της οικογένειας Ν. Β. Βουδούρη», *Τεύχη του Ε.Λ.Ι.Α.*, 3 (1993), σ. 169-194.

Σαπουνάκη-Δρακάκη Λυδία, «Το Εθνικό Ανθρακωρυχείο της Κούμης. Η ιστορία μιας πρώιμης δημόσιας επιχείρησης», στο Ποντίκης Μ. (επιμ.), *Κύμη 19ος-20ός αιώνας. Ιστορία και Πολιτισμός*, Δήμος Κύμης – Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Κύμης, Κύμη 2001, σ. 90-98.

Φαφούτης Γιάννης, *Οι μεταλλευτικές εγκαταστάσεις επεξεργασίας λευκολίθου της εταιρείας Anglo-Greek στη θέση Κατούνια του βόρειου Ευβοϊκού κόλπου*, Λίμνη Εύβοιας 2012.

Balta Evangelia, *L'Eubée à la fin du XVe siècle. Économie et Population. Les registres de l'année 1474*, Παράρτημα του 26ου τόμου του *Αρχείου Ευβοϊκών Μελετών*, Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών, Αθήνα 1989.

Noel-Bäker Barbro, *Μια Νήσος στην Ελλάδα (οι Noel-Bäker στην Εύβοια)*, Οι εκδόσεις των φίλων, Αθήνα 2003.

Palantzas Ioannis G., *Die Magnesitgewinnung und -verarbeitung in der griechischen Region Nord Euböa während des 19. und 20. Jahrhunderts auf der Grundlage von Archivquellen*, Inauguraldissertation, Fachbereiche Philosophie und Geisteswissenschaften der Freien Universität Berlin, [Βερολίνο] 2007 [στην ελληνική γλώσσα].

Reber Karl, «Γράμματα από Αχμέτ- Αγά. Μεγαλοκτηματίες από την Ελβετία στην Εύβοια του 19ου αιώνα», *Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών*, 33 (1998-2000), σ. 83-112.

Μακεδονία

Βαβελίδης Μιχάλης, «Κοιτάσματα χρυσού και αρχαία μεταλλευτική δραστηριότητα στη Μακεδονία και Θράκη», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 14 (2004), σ. 74-93.

Βαβελίδης Μιχάλης, «Η μεταλλευτική και μεταλλουργική δραστηριότητα στη Μακεδονία και Θράκη, με αναφορά στη λατομική δραστηριότητα, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα», ΕΚΕΠΠ – ΕΚΕΧΧΑΚ – Εθνική Χαρτοθήκη, *Μεταλλεία – Τόποι – Πόλεμοι. Αναγνώσεις χαρτών από το αρχείο της Επιθεώρησης Μεταλλείων Βορείου Ελλάδος του Υπουργείου Ανάπτυξης*, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 17-86.

Βαρέλλα Ευαγγελία Α., «Επιστήμη και τεχνολογία στην οθωμανική Θεσσαλονίκη – Η εβραϊκή συνεισφορά», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 2 (2000), σ. 87-96.

Βαρέλλα Ευαγγελία Α., «Οι δρόμοι του χρυσού και του αργύρου: Ένα ευρωπαϊκό θεματικό δίκτυο για την μεταλλευτική κληρονομιά», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 7 (2002), σ. 131-133.

Βορβή Ιωάννα, *Τα Μαδεμοχώρια της Χαλκιδικής κατά την Τουρκοκρατία: Οι κοινότητες και διοικητική οργάνωση και εκμετάλλευση των μεταλλείων*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2000.

Γιοβάνης Γεώργιος – Πάσχος Νικόλαος, «Τα λιγνιτωρυχεία του Νομού Σερρών πριν και μετά το 1950», Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου *Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την Οθωμανική κατάκτηση μέχρι τη σύγχρονη εποχή.*, τ. Α, Σέρρες 2013, σ. 291-322.

ΕΚΕΠΠ – ΕΚΕΧΧΑΚ – Εθνική Χαρτοθήκη, *Μεταλλεία – Τόποι – Πόλεμοι. Αναγνώσεις χαρτών από το αρχείο της Επιθεώρησης Μεταλλείων Βορείου Ελλάδος του Υπουργείου Ανάπτυξης*, Θεσσαλονίκη 2009.

Ιορδανίδου Δόμνα, *Τα μεταλλεία στην Βόρεια Ελλάδα, 1912-1940*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2021.

Κολοβός Ηλίας Α., *Χωρικοί και μοναχοί στην Οθωμανική Χαλκιδική. Όψεις της οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην ύπαιθρο και η μονή Ξηροποτάμου*, τ. Α΄-Β΄, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2000.

Κολοβός Ηλίας, *Τα μεταλλεία και οι εκμεταλλεύσεις τους στον ελλαδικό χώρο υπό οθωμανική κυριαρχία, 16ος-18ος αιώνας*, εισήγηση στην επιστημονική ημερίδα *Μεταλλευτικά τοπία και επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιάς και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ, 22 Νοεμβρίου 2019 (δακτυλ.).

Μπούσιος Αιμίλιος Δ., *Το έργο της Πτολεμαΐδας ή η ιστορία της ΛΙΠΤΟΛ*, Κέντρο Τεχνολογίας και Εφαρμογών Στερεών Καυσίμων, Αθήνα 1997.

Νεραντζής Νεραντζής, «Η βυζαντινή μεταλλευτική και μεταλλουργία στην Ανατολική Μακεδονία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 103 (Ιούνιος 2007), σ. 70-76.

Παπάγγελος Ιωακείμ Αθ., «Το Κοινόν του Μαδεμίου», Πρακτικά Συμποσίου *Η διαχρονική πορεία του Κοινοτισμού στη Μακεδονία* (Θεσσαλονίκη, 9-11 Δεκεμβρίου 1988), Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 255-270.

Παπαδόπουλος Στρατής – Νεραντζής Νεραντζής, «Η παραγωγή σιδήρου στο Νομό Καβάλας και την ευρύτερη περιοχή κατά τα ιστορικά χρόνια», Πρακτικά Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικών Ιστορικών Σπουδών *Η Καβάλα και τα Βαλκάνια. Η Καβάλα και η Θράκη* (Καβάλα 17-18 Σεπτεμβρίου 2010), τ. Α΄, Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, Καβάλα 2012, σ. 411-423.

Παπαργυρίου Μενέλαος Γ., *Βάβδος. Μια φορά κι έναν καιρό*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999.

Σακκαλή Όλγα, «Τα Μαντεμοχώρια στη Χαλκιδική: Μια πρόταση υπαίθριου μουσείου», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 7 (2002), σ. 135-150.

Σαμσάρης Δημήτρης, «Αρχαίο κάστρο και μεταλλουργείο σιδήρου κοντά στο σημερινό χωριό Ορεινή Σερρών», *Μακεδονικά*, 19 (1979), σ. 240-251.

Σαμσάρης Δημήτρης, «Οι Ρωμαίοι και η Χαλκιδική», *Μακεδονικά*, 25 (1985-6), σ. 33-46.

Τραούδας Βασίλης, «Ο Αλέξης Ζορμπάς ήταν Γιώργης και Μακεδόνας», *Μακεδονική Ζωή*, 335 (Απρίλιος 1994).

Gounaris Basil C., *Steam over Macedonia, 1870-1912. Socio-economic change and the railway factor*, East European Monographs, Boulder, ΝέαΥόρκη 1993.

Jacobsohn Hanna, «Οι Πορτογάλοι Μαράνος και η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης του 16ου αιώνα», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 4 (2001), σ. 125-136.

Kolovos Elias, «Mines and the Environment in Halkidiki: A Story from the Ottoman Past», *Balkan Studies*, 50 (2015), σ. 71-94.

Kolovos Elias, Kotzageorgis Phokion, «Halkidiki in the Early Modern Period: Towards an Environmental History», στο Gounaris Basil C. (επιμ.), *Mines, Olives and Monasteries. Aspects of Halkidiki's Environmental History*, Επίκεντρο, Φάρος, Θεσσαλονίκη 2015.

Kolovos Elias, Kotzageorgis Phokion, «Searching for the 'Little Ice Age' effects in the Ottoman Greek Lands: the cases of Salonica and Crete», στο Inal Onur –Köse Yavuz (επιμ.), *Seeds of power: Explorations in Ottoman Environmental History*, The White Horse Press, Cambridgeshire 2019, σ. 17-34.

Nerantzis Nerantzis X., *Byzantine and Ottoman Mineral Exploitation and Smelting in Eastern Macedonia, Greece and their Implications for Regional Economics*, Ph.D Thesis, Department of Archaeology and Prehistory, University of Sheffield, 2009.

Θράκη

Βαβελίδης Μιχάλης, «Κοιτάσματα χρυσού και αρχαία μεταλλευτική δραστηριότητα στη Μακεδονία και Θράκη», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 14 (2004), σ. 74-93.

Βαβελίδης Μιχάλης, «Η μεταλλευτική και μεταλλουργική δραστηριότητα στη Μακεδονία και Θράκη, με αναφορά στη λατομική δραστηριότητα, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα», ΕΚΕΠΠ – ΕΚΕΧΧΑΚ – Εθνική Χαρτοθήκη, *Μεταλλεία – Τόποι – Πόλεμοι. Αναγνώσεις χαρτών από το αρχείο της Επιθεώρησης Μεταλλείων Βορείου Ελλάδος του Υπουργείου Ανάπτυξης*, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 17-86.

Μέλφος Βασίλης, Μιχάλης Βαβελίδης, «Η κατεργασία του λίθου και η λατομική δραστηριότητα κατά την αρχαιότητα: Ίχνη λατόμευσης στη Μαρώνεια του νομού Ροδόπης», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, 2 (2000), σ. 63-76.

Τοπίο

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Προσεγγίσεις στο βιομηχανικό τοπίο των Κυκλάδων», στο Μενδώνη Λίνα Γ. – Μάργαρης Νίκος (επιμ.), *Κυκλάδες. Ιστορία του τοπίου και τοπικές ιστορίες*, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων/ Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1998, σ. 394-421.

Δουκέλλης Παναγιώτης Ν. (επιμ.), *Το ελληνικό τοπίο. Μελέτες ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τόπου*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2005.

Μενδώνη Λίνα Γ. – Μάργαρης Νίκος (επιμ.), *Κυκλάδες. Ιστορία του τοπίου και τοπικές ιστορίες*, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων/ Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1998.

Χατζημιχάλης Κωστής (επιμ.), *Σύγχρονα ελληνικά τοπία. Γεωγραφική περιήγηση από αέρος*, Μέλισσα, Αθήνα 2011.

Doukellis P. N. & Mendoni L. (επιμ.), *Perception and evaluation of cultural landscapes*, Centre for Greek and Roman Antiquity, National Hellenic Research Foundation, Αθήνα 2004.

ΤΙCCIH, Πρακτικά 10ου Διεθνούς Συνεδρίου, *Maritime Technologies, Mining Landscapes*, Αθήνα 2000.

Βιομηχανικά μνημεία

Αγριαντώνη Χριστίνα, «Βιομηχανική Αρχαιολογία και κληρονομιά: Επικοινωνίες και εντάσεις», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 89 (Δεκέμβριος 2003), σ. 42-48.

Αφιέρωμα «Βιομηχανική Αρχαιολογία», *Αρχαιολογία*, 18 (Φεβρουάριος 1986).

Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα, «Εισαγωγή: Τα ορυχεία ως βιομηχανικά μνημεία», στο Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), *Ορυχεία στο Αιγαίο. Βιομηχανική αρχαιολογία στην Ελλάδα*, Μέλισσα, Αθήνα 2009, σ. 18-23.

Υπουργείο Πολιτισμού, *Βιομηχανική Αρχαιολογία. Για τη μελέτη και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς*, Αθήνα 1989.

Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού/ Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, *Βιομηχανικά Μνημεία της Ελλάδας*, Αθήνα, Φεβρουάριος 1999.

Knapp Arthur Bernard, Pigott Vincent C. & Herbert Eugenia W. (επιμ.), *Social Approaches to an Industrial Past: The Archaeology and Anthropology of Mining*, Routledge, Λονδίνο 1998.

Pinard Jacques, *Η βιομηχανική αρχαιολογία*, μετάφραση Γιώργος Σπάνος, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1991.

Russo Francois, *Εισαγωγή στην ιστορία των τεχνικών*, μετάφραση Χριστίνα Αγριαντώνη, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1993.

Slota Rainer, *Εισαγωγή στη βιομηχανική αρχαιολογία*, μετάφραση Άγις Παπαδόπουλος, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1992.

Wagenbreth Otfried κ.ά., *Bergbau im Erzgebirge. Technische Denkmale und Geschichte: der Bergbau auf Silber, Zinn, Wismut, Kobalt und Nickel in den Revieren von Geyer*, Springer, Λειψία 1990.

Αρχεία

Αγριαντώνη Χριστίνα, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), Πρακτικά 3ης Πανελλήνιας Επιστημονικής Συνάντησης ΤΙΣΣΙΗ *Τεκμήρια Βιομηχανικής Ιστορίας*, (Ερμούπολη, 20–22 Οκτωβρίου 2000), Αθήνα 2002.

Αναστασίου Φλώρα, «Το αρχείο της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου (ΓΕΜΛ): από τη διάσωση στην αξιοποίηση», στο Αγριαντώνη Χριστίνα, Παπαστεφανάκη Λήδα (επιμ.), Πρακτικά 3ης Πανελλήνιας Επιστημονικής Συνάντησης ΤΙΣΣΙΗ *Τεκμήρια Βιομηχανικής Ιστορίας*, (Ερμούπολη, 20–22 Οκτωβρίου 2000), Αθήνα 2002, σ. 91-96.

Αράθυμου Σπυρίδουλα, *Τα ελληνικά βιομηχανικά αρχεία. Καταγραφή, ηλεκτρονική τεκμηρίωση και αξιοποίηση τους*, τ.2: *Κατάλογος των ελληνικών ιστορικών βιομηχανικών αρχείων*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Πολιτισμικής Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Βαμιεδάκης Στέφανος, Χρυσανθόπουλος Χρήστος, «Το αρχείο της Διεύθυνσης Σμυριδορυχείων Νάξου: δυνατότητες προσέγγισης της βιομηχανικής ιστορίας και αρχαιολογίας», *Αρχειοτάξιο* 15 (2013), σ. 165-169.

Γονατίδης Γιάννης, «Αρχειακές ενότητες για τη μεταλλευτική ιστορία του ελληνικού κράτους (19ος-20ός αι.)», εισήγηση στην επιστημονική ημερίδα *Μεταλλευτικά τοπία και επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιάς και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ, 22 Νοεμβρίου 2019 (δακτυλ.).

Μπαλόπιττας Εμμανουήλ, «Τα βιβλία λογιστηρίου της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου», στο Αγριαντώνη Χριστίνα – Σιφναίου Ευρυδίκη (επιμ.), *Αρχεία βιομηχανικών επιχειρήσεων. Ζητήματα διαχείρισης*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1998, σ. 55-57.

Μπενέκη Ελένη, «Αρχειακές διαθεσιμότητες για μεταλλευτικές επιχειρήσεις στο Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ», εισήγηση στην επιστημονική ημερίδα *Μεταλλευτικά τοπία και επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο, 19ος-20ός αιώνας*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιάς και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο ΠΙΟΠ, 22 Νοεμβρίου 2019 (δακτυλ.).

Σενή Όλγα, «Το αρχείο σχεδίων της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου: δυνατότητες αξιοποίησης στην ιστορική έρευνα», στο Αγριαντώνη Χριστίνα – Σιφναίου Ευρυδίκη (επιμ.), *Αρχεία βιομηχανικών επιχειρήσεων. Ζητήματα διαχείρισης*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1998, σ. 136-138.